

ЮР, ТОҒЛАРГА ЧИҚАЙЛИК

УСМОН
НОСИР

Шеърлар, дoston

Тошкент
Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«Ёш гвардия» нашриёти
1984

- Носир Усмон.
Н 80 Юр, тоғларга чиқайлик: Шеърлар, дoston. [Катта ёшдаги мактаб болалари учун].— Т. «Ёш гвардия», 1985.—112 б.

Оташнафас шоир Усмон Носирнинг ушбу мажмуасига унинг энг яхши шеърлари ва «Нахшон» дostonи киритилди.

Насыр Усман. Пойдем в горы: Стихи и поэма.

Уз2

У $\frac{4702570200-129}{356 (04)-84}$ 140-84

Избранные произведения в 2-х томах. Издательства литературы и искусства им. Гафура Гуляма. 1969—1970 г.г.

© Издательства «Ёш Гвардия». 1984 г., оформления.

ЮРАК ВА МЕҲР ШОИРИ

Уттизинчи йиллар ўзбек совет шеърятининг олтин ёшлик даври. Бу йилларда шеърят янги социалистик адабиётимизнинг байроқдори бўлиб чиқди ва ҳаракат қилди. Ижтимоий ҳаётга, одамлар онгининг шаклланишига яловбардор каби таъсир ўтказди. Ғафур Ғулом, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Уйғун, Миртемир, Зулфия, Шайхзода шеърлари тимсолида адабиёт ҳали шу пайтгача миллий ҳаёт замида мисли кўрилмаган янги жўшқин новаторлик намуналарини ярата бошлади. Бу ўзбек пролетар шоири Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ва унинг атрофида ҳаракат қилган социалистик адабиёт тарафдори бўлган намояндалар асос солган катта улғувор тарихий йўлнинг тўғридан-тўғри, лекин бутунлай янгича савиядаги ва янгича бадий йўналишдаги, янгича эстетик даражага кўтарилаётган, янги тафаккур чўққиларини ўзлаштираётган давоми эди.

Мана шу улкан ҳаракатни яратаётган, беҳад зўр иқтидорга эга бўлган шоирлар изидан адабиёт майдонига Султон Жўра, Усмон Носир, Амин Умарий, Ҳасан Пўлат, Зафар Диёр каби ҳар бири ўзига хос овозга, ўзига хос бадий қарашларга эга ёшлар ҳам завқ билан кириб келдилар.

Уларнинг завқлари Ғафур Ғулом ва Ҳамид Олимжон завқларига туташ эди. Улар бир интилиш — социализм ғалабаларини мустаҳкамлаш, янги юксак маданий ҳаёт қуриш ва яратиш орзуси билан яшардилар.

Шу билан бирга уларнинг ўз фарқли томонлари ҳам кўзга баралла ташланиб турарди. Улар, таъбир агарда ўринли бўлса, оддийроқ эдилар. Интимроқ эдилар. Уларда ҳиссиёт кучли эди. Лекин ҳиссиётларини соддароқ қилиб ифодалардилар. Улар кўпроқ юракка мурожаат қилардилар ва ҳаёт ҳодисаларини юрак орқали ўзлаштирардилар.

Ҳаётни юрак орқали ўзлаштирувчилар, юрак орқали кўрувчиларнинг энг ёрқин вакилларида бири шоир Усмон Носир эди.

Республика адабий жамоатчилиги Усмон Носирнинг етмиш йиллигини кенг нишонлади. Шоир қисқа бир муддат ижод қилди. Лекин унинг қисқа муддат — ўн йил орасида ёзган шеърла-

ри шеърятимизнинг олтин ёшлик даври хусусиятларини органик равишда тўлдиради ва бойитади. Усмон Носир шеърлари ўзбек лирикасидаги янги йўналишнинг ибтидоси. Бу ибтидо жуда талантли ва ёрқин кўринишга эга бўлганлиги боисидан бугун ҳам адабиётимизда яшовчан, тирик ҳодиса. Усмон Носирнинг лирикаси йигирманчи йилларнинг аввалларида туғилган ва адабиётга қирқинчи йиллар арафасида кириб кела бошлаган қатор ёшлар қаламининг очилишида кучли таъсир кўрсатолган. Шоирнинг шеърлари бугунги кун — саксонинчи йилларнинг ёшлари томонидан ҳам севилиб ўқилмоқдаки, бу озгинаю созгина шеърятнинг анча теран бадиий эстетик хусусиятларга эга эканлигидан далолат беради.

Усмон Носир ҳаёти ва ижодини тузукроқ текширган шоир Ўткир Рашид ҳамда марҳум адабиётшунос Абубакир Ражабий унинг болалик чоғлари оғirroқ кечганлигини таъкидлайдилар. Бунда кўпроқ шоир шеърларига асосланадилар. Чиндан у ўз болалиги қийинчилик ичида кечганлигидан шикоят қилади. Давр шундай эди. Лекин У. Носирнинг яқинлари унинг ўқимишли, илғор киши бўлиб етишувини орзу қилганлар ва шунинг ҳаракатида бўлганлар. Айниқса, янги замон кўрилишида фаол иштирок этган Носир ота ҳамда Усмоннинг амакиси унинг тақдири учун қаттиқ қайғуриб, жонбозлик кўрсатганлар. Бу жиҳатдан, У. Носирнинг болалик давридан шикоятларини Носир отадан кўрмаслик ва унга боғламаслик керак. Чунки бу асоссиз гаплардир. Бу ҳол Усмон Носир совет мактабларига кириб олгунча давом этди. Сўнг унинг учун бутунлай янгича ҳаёт бошланди.

Усмон Носир Қўқонда мактаб-интернатда, сўнг Москвада, Самарқанд Педакадемиясида таҳсил олган чоғларида жаҳон ва илғор рус шеърятини чуқур мутолаа қилди. Рус тилини мукаммал ўзлаштирди. Ҳомер, Петрарка, Пушкин, Лермонтов, Гейне, Есенин, Чаренц сингари шоирларнинг ижодини қизиқиб ўрганди. Уларнинг ёрқин асарларини ёд олди ва худди ўз шеъридек давраларда севиб ўқиди.

Усмон Носирни яхши билган кишилардан бугунги ёшлар у қандай одам эди, деб кўп сўрайдилар. Улар шунда худди бир-бирлари билан келишиб олгандай: «Усмон Носир — ўт эди», деб жавоб берадилар. Усмон Носир совет мактабларида ўзлаштирган кенг

билимлар бу туғма ўтнинг алангасига янада аланга қўша бошлаган, аланганинг тоза ва баланд ёнишига хизмат қилмоқда эди.

Қўқон, Самарқанд ва сўнгроқ Тошкентдаги жўшқин адабий муҳит бу алангага зўр қувват берди. 1937 йилнинг бошларида Тошкентда йигирма беш яшар шоирнинг ижодий ўн йиллигига бағишланган мажлис бўлиб ўтди. Унда шоир Уйғун оташин сўз айтди. Мана шунинг ўзиёқ Усмон Носир ижоди адабий жамоатчилилик ўртасида қанчалик юксак эътибор қозониб келаётганлигини кўрсатади. Ўттизинчи йиллар ичида шоирнинг «Сафарбар сатрлар», «Қуёш билан сўхбат», «Тракторобод», «Юрак» ҳамда «Меҳрим» сингари китоблари босилиб чиқди.

Усмон Носирни дам шеърятимизнинг ўттизинчи йиллар кўкида ярқ этиб ўтган чақин, дам бир зум кўзларни беҳад қамаштириб ёнган порлоқ юлдуз, дам юксак алангага ўхшатадилар. Буларнинг бари кўтаринки тасаввурлардан туғилган, шу билан бирга уларнинг барида ҳақиқатга яқинлик бор.

Лекин биз Усмон Носирни ўз тили, ўз ифодаси билан йўлчи деб атаймиз. У ҳар бир шеърда бизга йўлчи сиймосида гавдаланади. У ўзини йўлчи деб аташни яхши кўради. Унинг шеърлари ва дostonларидаги тасвирлар ҳам йўлчи образининг табиати, моҳияти билан боғланиб кетади.

Усмон Носир — йўлчи — йўлларни, йўлларда учраган гўзал манзараларни чизишни, тасвирлашни севади.

У йўлчи каби маконни жуда нозик ва беҳад теран тасаввур қилади. Шоир сифатида унда маконни ҳис қилиш жуда ҳам ривожланиб етган. Унинг энг яхши шеърларида макон ўз ёрқин чегаралари ёки чегарасизлиги, ажиб ва бениҳоя характерли деталлари билан кўз ўнгимизда намоён бўлади.

Йўлчиман, мэнзилим денгиздан нари,
Ложувард уфқнинг тубига яқин.
Кўнглимда дардларим дарёдек оқин
Чайқалар кўзларим тикилган сари.

О, йўллар!

Бунда макон уфқларга туташиб кетган. Унинг чеки йўқ. Чунки йўлчи юрагидаги орзуларнинг ҳам поёни йўқ. У улуғ бир завақлар

билан келажак сари интилади. Бу шундай бир йўлчики, у ҳеч қачон бир жойда туриб сокин бўлиб қолиши мумкин эмас. Зотан, унинг кўнглидаги дардлари — бу ерда «дардлар» — орзулар маъносида келади — дарёдек айқириб ётади ва уни тинимсиз сафарларга чорлайди. Ҳаракатдан ҳаёт яралади.

Чу, қора тойчоғим! Чу, қора йўрғам!
Муродга қасд қилиб югурган етур.
Бўронни севмаса дил нечун тепур?
Тириклик не керак бемеҳнат, беғам!?

Чу, қора йўрғам!

Булар кейинги давр ўзбек лирикасининг мундарижа доирасида чуқур из қолдирган ва кўп шоирларда ижодий давом эттирилган машхур ҳикматлардир.

Йўлчи мана шундай улуғ мақсад билан яшайди. Йўлчининг аҳди қаттиқ бўлмаса, у муродига эришолмайди. Шунинг билан баробар йўлчи йўл қийинчиликларидан кўз юмолмайди. У енгилтак эмас. Катта мақсад билан сафарга чиққан кишининг йўлида оғир меҳнатлар, қаттиқ бўронлар ҳам ётади. Лекин йўлчи — йўлчи бўла туриб бўронни севмаса, у қандай йўлчи бўлди!

Йўлчи катта мақсад йўлида дард билан яшашни, курашни идеал даражага кўтаради. Лекин ўзи шу идеалга аввало амал қилади.

Усмон Носир лирикаси шеърятимизга узоқни кўзлаган ва йўл машаққатларидан қўрқмайдиган, беғам яшашни — яшаш демайдиган янги бир лирик қаҳрамонни олиб кирди. Бу лирик қаҳрамон — йўлчи лирик қаҳрамондир. Йўлчи бизнинг кўз ўнгимизда курашчи маъноси билан баробар қиммат касб этиб боради Усмон Носир шеърларида.

Йўқ, ҳали ҳаммаси ўтганмас!
Олдимда кутади имтиҳон —
Мен оғир жангларда бўларман.
Насима! Бу кунги иссиқ қон
О, балки тўкилу... ўларман...
Олдимда кутади имтиҳон!

Йўлчи ўзида мана шундай юксак инсоний имтиҳон туйғуси билан яшайди. Йўлчи бу ерда курашчига айланади. Бу курашчида аҳд ғоятда қудратли:

Ўйланиб кўзингга қарасам,
Иккита денгиздай кўринур...
Насима! Ичаман рост қасам,
Оловдек ловиллаб дил ёнур.
Бахтлиман — жангларга ярасам!

Йўлчи ўзининг шу сўзлари орқали Ғафур Ғулом йигирманчи йилларнинг охирларида яратган юраги оташ билан тўлиқ яловбардор образи билан қариндошчилик топади. Ватан бахти йўлида жангларга отланиб, ўзининг энг улуғ бахтини шунда кўрган қаҳрамон ўзбек лирикасининг ўттизинчи йиллардаги энг ёрқин ва теран образларидан биридир. Бу образ ўша давр лирикасида етакчи мавқеда туради. Лекин яна эътиборингизни йўлчи лирик қаҳрамоннинг кўксига шаклланган ажиб макон туйғусига қаратайлик. Қаранг, у севган ёр Насиманинг кўзлари унга иккита денгиздай кўринмоқда. Унинг чиройли ўхшатиши ҳам макон — денгиз билан боғланиб кетади. Йўлчининг табиатида шундай ажиб лирик изчиллик бор.

Оловдек ловиллаб дил ёнур.

Бу ўқ каби сатр Усмон Носирга қанчалар хос. Қанчалар унинг шоир табиатини ёритишга хизмат қилади. Кейинги йиллар шеъриятимизда юрак ёниши — қанчалар кенг акс этувчи мавзуга айланиб кетди. Лекин бу Усмон Носир лирикаси учун ажиб янгилик, балки кашфиёт эди. Усмон Носир Овидийдан, Пушкиндан келаётган образни ўз лирикасида тамомила янгича жаранглатган эди. Унинг барча энг яхши тирик шеърлари юрак ёнишидан туғилган. Юраkning алангаларини акс эттиради. Шу билан бирга бу яна ўз навбатида йўлчи характерининг — Усмон Носир лирикасида намоён бўладиган лирик характернинг жуда ўзига хос, табиатан унга жуда ҳам ярашадиган, унинг учун туғма бўлган сифат белгиларидан биридир.

Усмон Носир шеърларида — юрак — оташгоҳ! Куй ва шеър шу оташгоҳда бунёд бўлади.

Юрак, сенсан менинг созим,
Тилимни найга жўр этдинг.
Кўзимга ойни беркитдинг,
Юрак, сенсан ишқибозим.

Қаранг, бу созга айланган юракнинг ёлқини шу қадар буюкки, унинг ёрқин шуълаларида фусункор ой ҳам кўзга кўринмай қолади. Ишқ бу юракнинг оловига доимо зўр куч беради. Бу жуда катта маънодаги Ватан ишқи! Унинг мағзини юксак анланган граждандлик туйғуси ташкил этади.

Сен эй, сен — ўйноқи дилбар,
Зафардан изла ёрингни.
Тўлиб қайна, тошиб ўйна,
Тирикман, куйла борингни.

Итоат эт!
Агар сендан —
Ватан рози эмас бўлса,
Ёрил, чақмоққа айлан, сен,
Ёрил! Майли, тамом ўлсам!..

Мана шундай лирик ёрқин шеърларга қараганда, ўзбек лирикасида бир қадар устивор ривожланиб келаётган мавзуларнинг ибтидоси Усмон Носир шеърларидан бошланганлигини кузатиш мумкин. Йўлчининг курашиб, чақмоққа айланиб яшаш нияти бу шеърда ўзининг жуда теран, қаттиқ ҳаяжонли ифодасини топгандир. Бундай шеърларида Усмон Носир аруз билан бармоқ ўртасидаги— «сакратма аруз»да ажиб ритмик оҳангдорлик топади ва уни нафис такомиллаштира бошлайди.

Йўлчи нималарга қарши бош кўтаради? Унинг исёни нималарга қарши қаратилган?

Аввало, биз йўлчининг ҳали ғоятда ёш эканлигини бир бор эслаб, хотирамизнинг бир чеккасига тугиб қўйишимиз даркор. Зотан, шусиз, кўп нарсаларни тўла тушунтириб бериш мумкин эмас.

Йўлчи «асрларни йиғлатган севги»ларга қарши аёвсиз кураш очиб ниятини ўртага ташлайди. Қаҳрамон учун бу қуруқ декларациянинг ўзигина эмас. Яхши, буюк инсонларни қон қақшатган қора севгиларга қарши бош кўтаради. Дездемоналар, Ҳамлетлар, Мажнунларни қақшатган севги фожиалари ёш шоирнинг назарида чексиз қабоҳат бўлиб кўринади. Бунини у ақлдан озган муҳаббат деб атайдди:

Ақлдан озганми муҳаббат?
Мумкин эмас, қарши турмасдан!
Мумкин эмас, эй олижаноб —
Неча юракни айлаб ҳароб,
Шоҳона тож кийган муҳаббат.
Мумкин эмас! Қандай қабоҳат!

Йўлчи-курашчи лирик қаҳрамон мана шундай олижаноб юракларни хароб айлаган «тож кийган муҳаббат»га қарши отланади. Уни қаттиқ қоралайди. Лекин бу — даврларнинг — қоронғи шафқатсиз асрларнинг маҳсули бўлган тенгсиз муҳаббатдир.

Ки, одамнинг ўзигинамас,
Ҳиссини ҳам хароб қилса давр!
Қийналаман!.. Юрагимда ҳовр...
Бу қаршилик! Ён! Гина эмас!

Шоирнинг йўлчи-курашчи лирик қаҳрамони инсон ҳиссиётларини хароб қилган даврлардан ўртанади. Янги замон кишиси сифатида ўша хароб бўлган севгилар учун виждон қийноғини бошдан кечиради. Ўз зиммасига катта иш олади.

Зиммасида катта вазифа билан инсон бахти йўлида курашувчи инсон — курашга бутун борлигини бағишлайди. Заррача ҳам ўзини аямайди. Унинг учун чала-ярим ҳиссиётлар, ланжлик, лоқайдлик бутунлай бегона.

Кунларимни ёшлигимдан аямадим,
Менда ёшлик нокасликни ҳеч кўрмади.
Қиз севганда, хўнгир-хўнгир қон йиғладим,
Гўё қалбим амри — изимни сўрмади.

Бундай ғалати ўтли жарангга эга сўзларни тўқиб чиқариш, ясаб яратиш мумкин эмас. Улар юракда бир бутун ҳолда, шу юракнинг асл ўт меваси каби ўз таровати, асло бошқаларга ўхшамайдиган ранглари, ҳоври, атри, алангалари билан туғилади. У қандай ҳаёт кечирган бўлса, шундай ёзган. У қандай ўйлаган бўлса, шундай ёзган. Қандай ҳис қилган бўлса, шундай қоғозга туширган.

Бу ўзгача қадрли ёшлик. Шоир унга болаликнинг жуда оғир кўчаларидан келиб эришган. Ғариблик, мунгшиб юриш нималигини у

яхши билади. Унинг болалиги гул боғларда чопиб қувнамаган, ўз чечакларини термаган. Шунинг учун у гул ёшликни беҳад авайлайди. Унинг ҳар бир дамидини чақнаган, яшнаган, шодликлар билан тўлган дамларга айлантиради.

Аямадим ёшлигимдан кунларимни,
Нокасликни раво кўрмай севинтирдим,
Чунки унга юрагимда ўлиб қолган
Болалигим, эркалим тирилтирдим.

Биз шундай ноёб ва бениҳоя шоирона сўз қурилмалари учун Усмон Носирдан абадий миннатдор бўламиз. Шунчалар ўхшашсиз чирой билан намоён бўлади ўзбек шеър тили Усмон Носир сўзлаган чоғларда.

Шу ажиб танти, мард, ўт-олов ёшлик ҳамма нарсага ўзгача жозиба, сурурат бағишлайди. Усмон Носир шамол ҳақида ёзса, шундан, шеърнинг ичида ҳам ўзгача сарин, майин шамоллар эсиб қолгандай бўлади. Чунончи:

Ёшлигимдек тўйдирмасдан сира,
Зумлар каби учган бу Пегас.
Ўйнаб сочларимни бошим узра
Елпинса-чи, дил тинса бирпас...

Кўринг, шамол қандай шивирлаб ўтмоқда, қандай аста елпинмоқда, шоир дилига туганмас илҳом нашидаларини тўкмоқда.

Ўтиб кетдими у? Балки ҳозир
Днепрни урар қирғоққа.
Балки тилла бошоқларни ёзир,
Балки минди оқарган тоққа...

Гоҳида шеър бу — абадий сеҳргарлик эканлигини унутиб қўяй дейилганда, шундай сатрларни ўқилса, яна дунё буюк рангларга фарқ бўлади. Яна юрак юксакларга кўтарилади. Яна инсон чексиз шукуҳи билан намоён бўлади.

Ўтиб кетдими у?

Мен ҳеч қачон бундай гўзалликни учратмаганман. Тилнинг бу қадар бийрон ва ширин бўлишини билмаганман. Бунинг нималигини фақат

хушлаҳжа, сеҳрсоз Ҳофиз теран англаган ва билган бўлса керак-ким, сўздан шавқи поёнсиз бир нуқтага етганда: «Зи чанг Зуҳра шинидам ки, субҳидам мегуфт, Харид Ҳофиз хушлаҳжаи хуш овозам» («Дер эди чанг чолиб Зуҳра юлдузи тонгда — Гўзал товушли, ширин сўзли Ҳофиз устодим». Хуршид таржимаси). Ҳақиқатан ҳам бу балки муболаға эмасдир. Шунчалар ширин лаҳжа учун кўк тоқидан Зуҳра инсон боласига шогирдлиқка тушади ва ундан соз ўрганади. Созчилар илоҳаси инсон боласига шундай тан беради.

Утиб кетдими у?

Чангсоз Зуҳра бу сўзларга ҳам қойил бўлса, улар соҳиби олдида балки тан берса, арзир эди. Зотан, майин шамоллар шу сўзларга тан берганлар, улар ҳам шу сўзларнинг ораларида майин эсиб турдилар.

Майли, кўнгил... майли, ўйнасин у,
Найлэрингни чалсин, таратсин.
Худди сендай қабул этмай қайғу,
Фақат шодлик... шодлик яратсин!

Мана шу сатрларда лирик йўлчи қаҳрамоннинг яна бир сифат белгиси билан танишмоқдамиз. Унинг бағри кенг. У жўмард. Шунлар билан бирга у қайғуларга кўмилиб юришликни ёқтирмайди. Шодлиққа интилади. Шодлик яратишни истайди. Умидбахш шодлик руҳи билан яшаш бу қаҳрамонга қанчалар ярашади, уни кўз ўнгимизда янада дилбарроқ қилиб кўрсатади.

Луғатимда сўзим анча кўп,
Қайси бири билан бошлайин?
Шундай шодман, шодлигим беҳад...
Кўнглим шодлигимдан ўсади?

Усмон Носирнинг лирик қаҳрамони ўз руҳий интилишларида, кайфиятларини баён этишларида қанчалар изчил. У болалик чоғларида

қайғу-ғамларни хўп тотган. Улардан юраги беҳад зада. Қайғу билан ўтган умрни эндиликда умрга қўшмай қўйган. Инсон шод яшаши, шод яратиши керак. Шунинг учун унинг юраги шодликка бунчалар ташна, бунчалар илҳақ.

Шу дунёда мен гўё севинчдан
Қанот ясаб учардим баланд.
Уша баланд осмон тубидан
Ёшлигимни табрик айлардим.

Бу қахрамон завқ билан яшашни истайди. Олам манзараларини ҳам завқ билан кузатади. Дунёни завқ билан қабул қилади.

Усмон Носир шеърлари аллақандай инсоний эркалик билан тўла. Биз шундай эркаликни Ҳамид Олимжон ва Ғафур Ғулом шеъриятида ҳам учратамиз. Демак, эркалик чинакам лириканинг кайфиятимикин? Бугина эмас, шундай гўзал, одамга беҳад ёқадиган эркалик Маяковскийнинг оташин шеърларида, Есенин лирикасида гуркираб ётмайдими? Уларнинг мазмундор шеърларини бизга севимли қилиб турмайдими? Бу эркалик афтидан Ватан ҳамда халқ билан ўзни бир жон-бир тан деб ҳис қилишдан, бошдан-оёқ шу халқ манфаатлари билан яшаш ва ижод қилишдан келиб чиқади. Эркалик лирикага ғоятда ярашади.

Усмон Носир шеърларида шундай эркалик гулзор оралаган шабада каби тамтам ва ўктам. Унинг бутун борлиққа муносабати шундай эркалик орқали сезилиб турадиган ўктамликка тўладир. Унинг болалиги эркаликка ташна ўтганди. Ёшлик чоғларида эркалик тирилди, унинг бағрига қайтиб келди ва бунинг ҳаммаси шеърда ифода топди.

Усмон Носир лирикасида биз тўхтовсиз дуч келиб турадиган мурожаатлар — мана шу эркаликнинг бир белгисидир. Эҳтимол, буни шоиримиз улуғ Маяковский лирикасида ўргангандир. Маяковский шеърлари мурожаатларга қанчалар бой.

Усмон Носирнинг севгига, юракка, дилбар қизга, ўз ўйларига, шамолга, Ҳомерга, оққушларга, кўлларга қарата айтган эрка мурожаатлари дилимизда қанчалар хуш руҳият уйғотади.

Унинг ранг-баранг лирик мурожаатларида оламини чиндан, улуғ бир самимият билан севгувчи қалб намоён бўлади.

Усмон Носир лирикаси дунёга бокира қарашдан туғилган образлари билан мафтун этади. Агар ўринли бўлса, уларни бокира образлар деб аташ мумкин эди. Унинг шеърлари ва дostonларида сув, нон, қиз мотивлари билан боғланган образлар кўп. Улар орқали шоир ўз дардлари, шодумонлиги, қаҳрамонларининг турли руҳий ҳолатларини ифодалаб беради. Хусусан, шоирнинг маҳорат билан яратган «Нахшон» дostonи шундай бокира образларга, маънавий бокиралик руҳига тўлиқ.

Кўз тутдим,
Кўзларим нигорон бўлди,
А, дилбар,
Симбарим, юзлари қирмиз,
Киприги кўксига соя солган қиз,
Кўз тутдим,
Юрагим тўла қон бўлди.
Шаббода болалардай
Гулзор узра шўх,
Ой фанорини
Ёқди қиз-оқшом,
Яша!..
Сен келдинг,
Севгилим Нахшон,
Сув қизи — сувсарим,
Киприклари ўқ.
Сен келдинг,
Кўнглимга сув каби оқдинг,
Сен келдинг,
Рухимда яшаш бошланди...

Дostonни истаган жойидан шундай кўчириб келтириш мумкинки, улар чинакам ҳаяжонлар, туйғулар, қарашлар, муносабатлар бокиралигидан яшноқ далолат бўлиб ўқиладеради. Бу дoston шунчалар эрка овозга эга. Бамисоли булбул инсон тилига кириб ажиб қиссахонлик қилаётгандай. Афтидан Усмон Носир ўзининг энг етук сўнги китобларининг номини бекорга «Юрак» ва «Меҳр» деб атамаганди. Шу икки сўзда унинг назарида оламнинг, инсон ҳаётининг, бу ҳаёт гўзаллиги ва такрорланмаслигининг бутун мазмуни тўлалигича мужассамлашган эди. У бутун меҳрини, поклигини, тоза ҳаяжонларини шеърларининг севинчли сатрларига жойлаганди.

Шоир Нахшонни қанчалар эркалайди, ардоқлайди, лирик чеки-

нишларида уни тинимсиз алқайди. Достон изҳори меҳр билан тўлиб-тошиб ётибди.

Усмон Носир оламга ҳам худди мана шундай муносабатда эди. У кўпириб тошган, жаҳонга сиғмаган меҳр ва эркалик билан нафас оларди.

Усмон Носирнинг ўлмас таржималари ҳақида доимо севинч ва ҳайрат билан сўйлайдилар.

Бизда севинч ва ҳайрат уйғотиб турган ҳодиса яна ўша Усмон Носирнинг сўзда тиниқ ва жамулжам ифодаланадиган меҳри «Боғ-часарой фонтани» билан «Демон»нинг ҳар бир сўзида меҳр ҳайқириб турибдирким, таржимада ва, айниқса, шеъринг таржимада бундай меҳр умуман ноёбдир.

Усмон Носир ўз шеърларининг ҳаётда боғ бўлиб қолишини башорат қилганди. Чиндан ҳам шундай бўлди. Улар дилимизда доим баҳорий таровати билан яшайди. Янги боғларда сайрайдиган янги замонларнинг қушлари албатта илк баҳор шу боғга қўниб, шукрона айтиб ўтадилар.

ИБРОҲИМ ҒАФУРОВ

1982 йил, июль

ШЕЪРИМ

Сен, юрагимнинг чашма суви сен,
Сен, кўзларимнинг гавҳар нурлари.
Сенинг баҳонгни ким сўраса, де:
«Баҳом — умрингнинг баҳосига тенг!»

Самарқанд, 1933

* * *

Илҳомимнинг вақти йўқ, селдай келади,
Жаллоддек раҳм этмай дилни тилади.
Аёндир: бир жуни айлайди хароб...
Майлига. Меҳримни, гўёки шароб —
Шимирдим. Яшайман, тилсин дилимни.
Бемеҳнат севмайман тирик тилимни.

1935

ЮРАК

Юрак, сенсан менинг созим,
Тилимни найга жўр этдинг.
Кўзимга ойни беркитдинг,
Юрак, сенсан ишқибозим.

Сенга тор келди бу кўкрак,
Севинчинг тошди қирғоқдан.
Тилим чарчар, ажаб, гоҳи
Сени таржима қилмоқдан.

Сен, эй, сен — ўйноқи дилбар,
Зафардан изла ёрингни.
Тўлиб қайна, тошиб ўйна,
Тирикман, куйла борингни.

Итоат эт!
Агар сендан
Ватан рози эмас бўлса,
Ёрил, чақмоққа айлан сен,
Ёрил! Майли, тамом ўлсам!..

Самарқанд, 1933

ЯНА ШЕЪРИМГА

(Сонет)

Шеърим! Яна ўзинг яхшисан,
Боққа кирсанг, гуллар шарманда.
Бир мен эмас, ҳаёт шахсисан,
Жоним каби яшайсан манда.

Юрагимнинг дарди — нақшисан,
Қилолмайман сени ҳеч канда!
Ўт бўлурми ишқи йўқ танда?
Дардимсанки, шеърим яхшисан.

Сен орада кўприк бўлдинг-да,
Гейне билан ўртоқ тутиндим.
Лермонтовдан кўмак ўтиндим.

Бутун умрим сенинг бўйнингда.
Саҳарда қон тупурсам, майли.
Мен — Мажнунман, шеърим, сен —
Лайли!

1935

ДИЛИМДАДИР МАНГУГА БУТУН

Январь кунларининг бири эди,
Танаффусда ўйнаб юрардик.
Мактаб ҳовлисида, кенг анҳорда,
Шовқин солиб биз муз сурардик.
Бирдан мудир ўзи зангни чалиб,
Бизга деди:— Болалар, залга!
Зангни одатда у чалмас эди,
Ҳайрон бўлдик биз бу аҳволга.
Зал лиқ тўлди, аввал келиб кирган
Расм муаллими: «Жим», деди.
Орқасидан шинель кийган расо
Қириб келди, паришон эди.
Қим билади, нега мунча хафа,
Нега ёш бор унинг кўзида?
Нега оғир нафас олар у,
Калта-калта, узук сўзида?
«Етимлар! Горкада Ленин ўлди!»—
Деди. Аёқ қоқди бор йиғин.
Шундан кейингина сезган бўлдим
Эшикдаги январь совуғин.
Шундан кейингина мен англадим
Улим борлигини дунёда.
Шундан кейин ҳар кун уни кўрдим
Юрагимда, ерда, ҳавода.
Шундан кейин хаёлимга келди
Утканларнинг тупроқ бўлгани.
Шундан кейин қасамёд этдим
Яхши ўлим билан ўлгани!
Шундан кейин менга аён бўлди
(Тарқаларкан аста у йиғин)
Ленин учун туғилиш куни бор-у,
Аммо ўлим куни йўқлиғи.
Шундан бери дилга ўт туташган,

Хаёлимда ҳамон ўша кун.
Мен Ленинни дилимга кўмганман,
Дилимдадир мангуга бутун.

1927, январь.

БОҒИМ

О, у қандай фусункор!
Нур билан тўлган бутун.
Гуллари чаман-чаман,
Мен уларни ичаман.
Қўнглимда яшнар баҳор...
Нур билан тўлган бутун.

Баргдек узилиб кетсам,
Унутмас мени боғим.
Ишимни ҳурмат қилур,
Гуллардан ҳайкал қурур,
Минг йиллардан кейин ҳам
Унутмас мени боғим!

Шеърларим янграб қолур...
Бир умрга ўлмайман!
Ҳаётимнинг давоми —
Қелажагимга ҳомий,
Ўрнимга боғбон бўлур:
Бир умрга ўлмайман!

О, у қандай давомдор!
Нур билан тўлган бутун.
Гуллари чаман-чаман,
Мен уларни ичаман.
Қўнглимда яшнар баҳор...
Нур билан тўлган бутун.

1935

КАРВОН БОРАДИ

(Ўртоқ Кировнинг ўлимига)

Қайғурма, ўйим... Чарх урма, хаёл...
Ҳали дил тўла армон!
Карвон боради, йўллари ойдин,
Кўзлари ойдин карвон.

Чулғади тинчлик... Ўйим, йиғлайсанми?
Битди юрак бардоши,
Кетди бир карвонбоши дейсанми,
Равонми қайғунг ёши?

Йиғлама, эркам, йўллари ойдин,
Карвон боради. Сафар —
Чархи узундир. Кўзлари ойдин,
Хандон кулади зафар!

Кетди у йўлчи... Бизнинг умр —
У умрнинг давоми.
Яшар экан биз: биздаги армон,
Йўлда карвон... Азами?

Йўқ! Қайғурма, ўйим, қасдлар қолажак
Карвон ортида чангдай...
Кел, куйла, у умрнинг давомин,
Шеъримни унга боғлай!

1934

НИЛ ВА РИМ

(Тарих китобидан)

I

Лампам ёнур... Яраланган қанотдек оғир
Ўй босади. Юрагимда гўё сел ёғир.
Қийналаман. Тиришаман. Ҳушим паришон,
Ўтмиш, ҳозир ва келажак кўринур ҳар он.
Тиришаман, бутун кучим кўзимга келар;
Чироғимга парвонадек уринар йиллар,
Тўрт атрофим тўлиб кетар куйган қанотга...
Хаёлимда: катта саҳро, мен миниб отга —
Шамолдан тез, булутлардан енгил чопаман,
Куйиб тушган ҳар қанотдан бир жон топаман.
Термиламан ўлик кўзга (нега қўрқайин?)
Барчасидан ўйиб олиб кўзининг ойин —
Термиламан: қичқиради йиллар, одамлар.
Эшитилади менга улар босган қадамлар...

II

Сариқ қумлар орасидан қон рангли қуёш —
Кўтарилар. Нил оқадир — қуллар тўккан ёш.
Фарёдларга чидолмайди ер билан осмон.
Ро қаерда? Азириса? Қийнайди Тифан!
Кимга йиғлаб, кимдан мадад кутсин бемор қул?
Эрки қулфдир, ҳаёти қулф, бор худолар қулф!
Косасида сув йўқ, қуруқ халтаси — нон йўқ!
Ботаётган қуёш каби рангида қон йўқ.
Кўзида кўз йўқ, белида бел йўқ, ҳайҳот!
Фиръавн уни чумолидай эзади: войдод!..
Фиръавннинг ҳукми қаттиқ, фиръавн хўжайин,
Худоларга у манзурдир, ҳаёти тайин.
Неки қилса, ўзи билур, ўзи ҳукмрон,
Миср бўйлаб Нил оқадир — қуллар тўккан қон!

III

То Минисдан Рамзесгача, Рамзесдан нари
«Малика қиз» Клеопатра ҳукмрон даври.
Ундан тортиб... яна узоқ, яна кўп йиллар
Харсанг билан ётқизилган неча минг йўллар.
Кўз ёшидан, дил тошидан қурилган ҳайқал
Мағрур турар, мағрур боқар, ҳеч бирон маҳал
На одамдан, на замондан қўрқмас асти у.
Ғазабини ютиб ўлган қуллар дасти бу!
Қуллар... (Менман у қулларнинг ўлмас авлоди,
Мана менман, у қулларнинг ҳеч сўнмас ёди.
Мана менман, фалакларга лов-лов ўт қўйиб,
Оталаримнинг бошидан пойдевор ўйиб,
Озодлигим обидасин қурган инсонман!
Ўша жонман, ўша қонман ва ўша шонман!)

IV

Отим учар (хаёлимда) олдинга доим,
Аввал баҳор осмонидек йиғлар гадо Рим.
Эмчагида бир томизим сути йўқ она
Гўдагини тош остига бостирди, ана!
Ўлим яхши, одам агар, шундай хор бўлса!
Бир парча нон нима ўзи? Шунга зор бўлса!
Наҳот, чақмоқ ёндирмайди бутун очунни?
Кул фардидай умр — тоғдай кулфат учунми?
Жавоб бергин менга, закки қадимги Ҳомер,
Кўз ёшию қонга ростдан ташнами бу ер?
Қўй, яхши чол! Кўнглим тўлди, гаплашамиз сўнг,
Бу нимаси? Эшитасанми, оғир, хазин мунг?
Ҳамон йиғлар яланғоч Рим, ҳамон дил эзар,
Ҳамон тилла қадаҳда қон ичар Цезар!

V

Рим устида шамсиядек туманли осмон,
Катта циркка сиғишмасдан қайнар оломон:
«Одам билан ҳайвон ўйин кўрсатар эмиш...»
(Бундай қилиқ бизнинг учун қандайин эриш!..)
Тишларини иржайтириб бўкирган йўлбарс
Тўрт тарафга ташланади, талпиниб ларс-ларс.
Оч кўзлари қонга тўлган, сакраб ўйнайди...
О, бечора, қоч! У сени тириқ қўймайди!
Ана! Ана, тирноғини нишлаб келар у,
Чангал солди! Халқ ўрнидан бирдан турди дув...
Чапак чалди. «Эй, аҳмоқ Рим, севинма қонга!
Бундан бошқа хўрлик борми, ахир, инсонга?—
Деди парча-парча бўлган гладиатор.—
Рим — ўйиндан ўлим кутган жинни театр!»

VI

Иссиқ излар... ҳамон у исёндан из бордек,
Булуларнинг орасинда юрар Спартак.
Осмон — қалқон, камон ёйи — чақмоқ, ёнар ўт,
Зулм учун йиғи, фиғон ва эркисизлик суд.
Жавоб берсин Афлотунми, Вергилийми, ё —
Бошқа бири, қани ким у? Қим мард? Қим гувоҳ?
Ки тун қанча қора бўлса, ой шунча ёрур!
Спартакнинг лашкарлари ҳали ҳам борур.
Мана менман, у исённинг ўлмас авлоди.
Мана менман, у қулларнинг ҳеч сўнмас ёди.
Мана менман, фалакларга лов-лов ўт қўйиб,
Оталаримнинг бошидан пойдевор ўйиб,
Келажаким обидасин қурган инсонман!
Ўша жонман, ўша қонман ва ўша шонман!!!

1935.

МОНОЛОГ

Севги! Сенинг ширин тилингдан
Ким ўпмаган, ким тишламаган?
Дардинг ёйдай тилиб кўксидан,
Ким қалбидан қонлар тўкмаган?

Сени яхши биламан, гўзал,
Петраркани ўқиганим бор.
Буюк Римнинг Сапфоси азал
Хаёлимни ошиқдай тортар.

Биламанки, Тассо бечора
Роҳат кўрмай ўтган бир умр.
Эй, маккора қиз, Леонора,
Номи қора билан ёзилгур!..

Балки, гулдан яралган пари
Тошкўнгилли Биатриче:
— Гадосан,— деб қочмаса нари
Данте бахтли бўларди пича!

Балки, Гамлет ойдин тунларда
Офелияни эркалатарди.
Балки, узун сочини силаб
Азонгача эртак айтарди.

Агар хиёнатни билмаса,
Эзмаса фожиа юрагин!
Йўқ. Йўқ, шоир! Гар шундай
бўлса,
Шекспирнинг йўқди кераги!

Дездемона, гуноҳсиз дилбар,
Жигар қонларингни ичган ким?
Биламан, Отелло, биламан,
Отелло ҳақлими?.. Шоир жим!..

Жим!.. Уфқдан ботар қуёшни
Шарт кесилган бошга ўхшатдим.
Парча-парча куйган шафақлар
Тирқираган қонни эслатди!

Қандай қўрқинч! Қандай
қабоҳат!
Мумкин эмас ҳеч қийналмасдан!
Ақлидан озганми муҳаббат?
Мумкин эмас, қарши турмасдан!

Мумкин эмас, эй, олий жаноб,
Неча юракни айлаб хароб.
Шоҳона тож кийган муҳаббат,
Мумкин эмас! Қандай қабоҳат!

Ки одамнинг ўзигинамас,
Ҳиссини ҳам хароб қилса давр!
Қийналаман!.. Юрагимда ҳовур...
Бу — қаршилик! Йўқ! Гина эмас.
Бу — қаршилик! Қўринг тарихни.

Парвонадек қаноти куйган,
Бу — қаршилик! Қўринг тарихни.
Умр тепасида мушт туйган...
Қийналаман виждон билан ман,
Мумкин эмас, қарши турмасдан!

Ўз зинмамга катта иш олдим:
Эҳтимолки, тамом қилмасдан —
Умрим тугар. Аммо, бўлмайди
(Кўнглим ўрнига ҳеч тушмайди.)
Сенга қарши бош кўтармасдан
Асрларни йиғлатган севги!..

1933

БОЛАЛИГИМГА

Капалакнинг гул эмганин кўрдим,
Эслаб кетдим сени, малагим...
Сен бердингми, шунча ширин
шеърни,
Эй, барглари кўм-кўк палагим?

1934

* * *

Гулзор — чаман. Юр, боғларга
Элтай этаклаб.
Бинафшалар териб берай
Сенга этаклаб...

Чакканга тақ! Тўлиб турсин
Ойдек юзларинг.
Кундай ёруғ, тундай қора
Экан кўзларинг.

Тингла, эркам, ўртоғимсан,
Кўнглимни очай.
Қоним шеър бўлиб оқсин-да,
Мен қайта ичай.

Истайманки, оқар қоним
Тамом бўлмасин.
Истайманки, севар ёрим
Ташлаб кетмасин.

Чунки, дўстлик меҳри билан
Шодлигим ўсар.
У ҳар қачон ёнбошимда
Соямдай юрар.

У, сен, қўзим. Юр, боғларга
Элтай етаклаб.
Бинафшалар териб берай
Сенга этаклаб.

Бу шоир, деб, енгил, деб
Асти ўйлама!
Упган ўпичларим ҳақи,
Инонтираман.

Агар, даркор бўлса ҳар чоқ,
Чорласа Ватан,
Қўл ёзмаларимни ташлаб,
Шинель кияман.

Уддасидан чиқолмасам
Аҳдимни, унда —
Браунингни қўлимга бер,
Қоп-қора тунда.

Ўз жазомни ўзим берай,
Азоб-ла ўлай...
Йўқ!.. Ҳамдам бўл, қўлимдан тут,
Жангларга кирай!

1934

ЕШЛИК

Кунларимни ёшлигимдан аямадим,
Менда ёшлик нокасликни ҳеч кўрмади.
Қиз севганда, ҳўнгир-ҳўнгир қон йиғладим,
Гўё қалбим амр-азмимни бир сўрмади.

Ёшлигимнинг тарозуси бепосанги,
Бир палласи баҳор тоши билан оғир:
Севинчим кўп... шодлигим зўр... тилим бийрон,
Қайси умр, шундай ёшлик кўрди, ахир?

Юрагимга ачкиқ-аччкиқ ботар эди,
«Бог кўчада» шаршаракнинг мунгли куйи...
Ҳайрон бўлиб, болаликда ўйлар эдим,
Қайдадир, деб бу офтобнинг ётар уйи?

Болалигим гул боғларни кўролмаган,
Гариб бўлиб, мунгшиб юрган кўчаларда.
Юлдуз санаб, йилдан узун кечаларда
Ҳисобига сира, азал етолмаган.

Аямадим ёшлигимдан кунларимни,
Нокасликни раво кўрмай, севиштирдим.
Чунки, унда юрагимда ўлиб қолган
Болалигим, эркалигим тирилтирдим.

Ёшлигимнинг саргузашти бениҳоят,
Бисоти ҳам тасодифга тўлиб битган...
Кейин билсам, тасодифлар зарур экан,
Ҳодисани етакларкан сабабият.

Тошкент, 1934

2015

БОБОМНИНГ ФАЛСАФАСИ

(Оқ шеър)

Еш эдим, ер гўё тор эди,
Дард ели сочимни тўздирган.
Осмонга кўз ташлай олмасдим,
Кипригим огирлик қиларди.

Бир оқшом. Ой тўлган, ел ўйнар,
То баланд сурайё зангори.
Баргларга уч урган игна нур.
Юлдузлар жимирлар. Чароғон.

Кўкраги лиқ тўла орзуни
Ҳасса қилиб ушлаб, ўтмишда
Ойини, йилини йўқотиб,
Бахтининг ҳокини излаган.

Топмаган, кулфатнинг сепларини
Ялаган, дув тирик пешона —
Онам, эсда, силаб-сийпалаб
Насиҳат қилди, ки, бу деди:

«Дунё — у,
Дунё — бу.
Бил, болам!
Бобогинанг бор эди, қари.
Сен билмайсан, у ўлиб кетган
Мома сени йўргаклаган кеч».
У дерди: «Тақдирга ўшқирманг,
Зўрлик ҳам, инсоф ҳам худодан.

Бу жанжал йўқолар бир кун,
Аммо, сиз талашманг «ҳаққим» деб.

Емондан яхшилик яралар.
Ақл — фақат дунёни яхшилар!»

Болалик вақтимда онамнинг
Ортидан «ая»лаб чоғандай,
Насиҳатлари ҳам ортидан —
Болалик майлида қувганман.

Инониб, онам, деб, сўзига
Бош эгиб, қул бўлиб йилларим
Азоб кўчасида кечганлар...
Кўзимга расм солган уқубат!

Ер менга тор бўлиб кўринган,
Кўкракка қўл қўйиб, эгилган.
Осмон кенглигига боқолмай
Утганман. Кўзларим жиққа ёш.

Уқидим, англадим ҳаётни,
Ҳар сўзи мазмундор «диамат».
«Мантиқ»ни тушундим тоза ҳам,
Фалсафа не экан билдим мен.

Утган йилларимними ахтарай?
Қайтариб бермасин, маккора!
Майли, бу фалсафа беражак
Менга ҳар бир кунни йил қилиб.

Менда битди энди бобомнинг
Мен туғилмай туриб қолгани,
Онамнинг айтгани насихат,
Битди менда энди, бутунлай!

Онажон, кел энди, мен сенга
Ўргатай, ҳаётни англатай.
Ташла, боболарнинг ўғитин,
Эскидай, ўзимга она бўл!

Менда битди оғир курашлар сўнггида,
Сенда яшаётир у ҳали.
Лекин, битажаги аниқдир,
Битажак у, ўлажак албат!

Самарқанд, 1935

(Оқ шеър)

Луғатимда сўзим анча кўп,
Қайси бири билан бошлайин?
Шундай шодман, шодлигим беҳад...
Кўнглим шодлигимдан ўсади!

Сентябрнинг кечаси салқин,
Онам каби юмшоқ беозор.
Шуъласи осмонгача етган
Ёнар пионер машъаласи...

Шу дунёда мен, гўё севинчдан
Қанот ясаб, учардим баланд.
Уша баланд осмон тубидан
Ёшлигимни табрик айлардим.

Тошкент, 1934

БЕГОНА

Сенинг ойинг меникидан чиройлими?
Айрилиққа бардош бериб чидайдими?
Қайғусини кулги билан,
Шодлигини йиғи билан
Изҳор қила оладими?

Менинг ойим сеникидан чиройлидир,
Айрилиққа ақллидир, чидамлидир.
Қайғусини кулги билан,
Шодлигини йиғи билан
Изҳор қила олади у!

Кўз олдимда муздек қотиб турасан сен,
Ярамайсан курашларга, бегона сен!
Жаҳлим ёмон, сақланиб қол.
Ол, нури йўқ ойингни ол,
Сўнгра йўқол даргоҳимдан!

Кулгиларим орқасида заҳарим бор,
О, ишонма, бўлолмайсан сен менга ёр!
Ниятингда ўзга фикр,
Тилларингда ўзга зикр...
Йўқол! Жаҳлимни қўзғатма!!!

1934.

* * *

Юрганмисиз бирга ой билан
Оқшом пайти кўм-кўк ўрмонда?
Майсаларга шабнам қўнганда
Шундай яхши тинч бўлар экан!

Шитир-шитир ўйнар шабода,
Барглар мусиқаси бир ширин...
Ҳаво гўё тиниқ, соф бода,
Кўнгил сезар ҳаётнинг сирин.

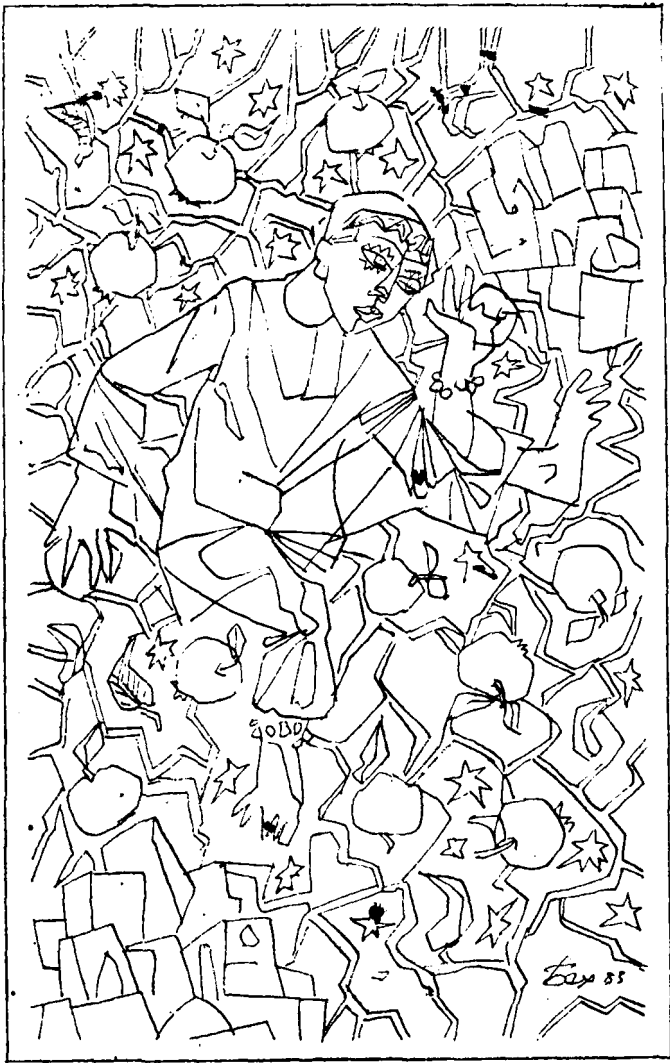
Мен маст бўлиб қолдим бир кеча,
Сил ўпкамни анча яйратдим.
Ухламасдан то тонг отгунча
Дилгинамни роса сайратдим.

1935

* * *

Денгиз ойна каби ялтирар,
Тўлқинларга суқим оқади.
Оққуш мунгли-мунгли оқ урар,
Хазин куйи дилга ёқади,
Ўтираман, кўнглим осуда,
Бошим узра барг шитирлайди.
Соялари лиммо-лим сувда
Танга-танга бўлиб титрайди.
Қандай яхши, кечқурун ёлғиз
Юрсанг, кўнгил асти тўймаса.
Ой — гўёки паришонҳол қиз,
Сочларини ёзиб ўйнаса...

Болтиқ денгизи. 1935

ИУЛЧИ

Иўлчиман, манзилим денгиздан нари,
Ложувард уфқнинг тубига яқин.
Кўнглимда дардларим дарёдек оқин,
Чайқалар кўзларим тикилган сари.
О, йўллар!

Чу, қора тойчоғим! Чу, қора йўрғам!
Муродга қасд қилиб югурган етур.
Бўронни севмаса, дил нечун тепур?
Тириклик не керак бемеҳнат, беғам?!
Чу, қора йўрғам!

1935.

* ^ .

Ҳаёт ҳали менинг олдимда,
Ақлим ўсар, фикрим юксалар.
Аммо, кўрганларим ёдимда,
Ҳаммаси ҳам бутунлай қолар.

Ўша пайтда қайсиси кулги,
Қайси бири берар ҳаяжон.
Бу шеъримнинг боиси шулки:
Фикр — бола, бола — ўсувчан!

1935

* * *

Шафақ ўчай деб қолди
Қаптар қонидек рангсиз...
Кўзларимни узмайман.

Дединг:— Энди ўчар у,
Ўтган қайтиб келмайди,
Эртаги севиниб кут!..

1934.

* * *

Ёдимдадир узоқ Шимол,
Ёдимдадир, у тинч оқшом.
Сув бетига эгилган тол
Шивир-шивир қилиб беҳол
Сўзлагандай эди боқсам.

Шунда сен ҳам етиб келдинг,
О, денгизнинг оқ қундузи.
Кўл бўйидан чечак тердинг,
Эсдалик деб менга бердинг.
Эсингдами, Шимол қизи?

Ҳали-ҳали қулоғимда
Қалтираб куйлаган гитар.
Ўпган изинг ёноғимда,
Кулкиларинг саноғимда,
Дилдан улар қайга кетар?

1935

* * *

Юр, тоғларга чиқайлик,
Майли, юр!
Эҳ... қандайин чиройлик,
Оппоқ нур...

Олмос каби оппоқ қор
Ялтирар.
Нега мунча дил оқар,
Қалтирар?

Биласанми, ёшлик бу
Тўймаган!
Тиним билмас, гўё сув
Уйнаган...

Шунга ўта чиройлик
Кўринур...
Юр, тоғларга чиқайлик.
Майли, юр!

1935

* * *

Дўстларим, хабар олинг. Кўнглим куяди:
Бир тараф — ёшлигимнинг шўхлиги мағрур.
Бир тараф — тажрибамнинг дарслари турур,
Икки ёқ сўғишади. Уруш қилади.

Кўнглим ёнади. Қийин. Қоним қўзғалур...
Узим ўзимга тинчлик берай деб агар:
«Бу кураш, оғир кураш, биттаси енгар...»
Десам, қўйсам... Охирда менга не қолур?

1935

Ширин бўлди ҳаёт иқлими
Ҳаққим билан туғилганимдан.
Шўхлик тутиб, қуюлганимдан
Роса таниб олдим ақлимни.

О, қуюлиш — аччиқ тажриба!
Чақирасан, туриб «ҳо», дейман,
Чунки, келажагим ҳажрида
Мен умримни яхши танийман!

Тойим учар... ҳо... анча олдин,
Қўлга олиб истақ-раъйимни.
Баланд қўйиб эрка найимни,
Катта йўлга чиққанман, ойдин...

Байроғимсан йўлимда ҳар вақт
О, ҳаётим — аччиқ тажриба.
Қим қийналса, тилак ҳажрида,
Уни кутар саодат ва бахт!

Мен бораман севишганимдан,
Умримнинг йўқ ҳеч ҳам типими.
Ўзимга ҳақ туюлганимдан
Ширин бўлди ҳаёт иқлими!..

1935

1870¹

Волга! Волга! Оч руснинг ёши,
Волга! Волга! Фигонли дарё.
Қуёш гўё Разиннинг боши
Кенг бағрингда ҳамон мағрур, о!..

Унутилмас йилларнинг ёди!
Некрасовни зор-зор йиғлатган
Бурлақларнинг аччиқ фарёди
Тубларингга тош бўлиб ботган...

О, тили йўқ сариқ тошларим,
О, бақрайган совуқ мурдалар,
Қўзғолингиз! Оқар ёшларим,
Юрагимни алам бурдалар!

Чидолмайман! — қон қусар бўри,
Қон қусади дворян — аблаҳ!
Бисоти — тун, қоронғи — маблаҳ —
Русия гадо, Русиянинг шўри!..

.
.

Аввал баҳор, шаббода қалин
Барглар билан ўйнашар эди.
У билмади кимнинг туққанин,
Аммо оналардай шод эди.

Она — асти ботмайдиган ой;
Оқ булутдай соф ва юмшоқ дил.
Умри — асил шоирникидай:
Орзуси — йил, меҳнати — минг йил!

¹ «Лениннома» поэмасининг кириш қисми.

О, меҳрибон ва иссиқ сийна,
Ким билмайди оч бардошини!
Дарё-дарё тўкар ёшини
Ким билмайдики боиси на?

Она — эркдир, бола — зўр қайғу,
Қайғусини афзал билади —
Ва азобга сўз бермайди у.
Бу сафар ҳам тоғдай чидади.

О... билмади кимни туққанин,
Фақат ҳар галгидай шод эди.
Тишда баҳор, шаббода қалин
Барглар билан ўйнашар эди...

.

1935

НАСИМАГА ДЕГАНИМ

Йўқ, ҳали ҳаммаси ўтганмас,
Кўп ҳали ҳаётда насибам.
Силлигим безарар, ҳеч гапмас,
Барини кўраман, Насимам,
Йўқ, ҳали ҳаммаси ўтганмас!

Олдимда кутади́р имтиҳон —
Мен оғир жангларда бўларман.
Насима! Бу кунги иссиқ қон
О, балки тўкилур... ўларман...
Олдимда кутади́р имтиҳон!

Ўйланиб, кўзингга қарасам,
Иккита денгиздай кўринур...
Насима! Ичаман рост қасам,
Оловдек ловиллаб дил ёнур,
Бахтлиман жангларга ярасам!

1935

ЮКСАЛ, ОППОҒИМ

Мен кўрганда анча ёш эдинг,
Улғайибсан, ҳусн кирибди.
Юрагингга тор келган танинг
Кенгайибди; хўп келишибди...

Банги чолнинг ўчган шами каби
Ўчиб кетди оти ўтмишнинг!
Ўйноқ бўлиб ўртоқларнинг лаби,
Ширин сўзлар қолмас сира тилнинг
Тағларида беркиниб, ўлиб,

Аччиғланмас умринг бўғилиб.
Рангларингга ранг қўшилибди;
Буғдой каби қоп-қора юзинг!
Чарос каби қоп-қора кўзинг,
Кўзларингга ой беркинибди.

Сабоқларинг ақл беради,
Қўлтиғингда дафтар, китобинг.
Курсга борасан.
Кўчалардан
Тингладим мен босган қадаминг,
Юксал, оппоғим, қўзичоғим,
Қўлни парда қилма, очилгил,
Юксал, оппоғим!

Кўҳон, 1931

МЕН ҲАМ БОРАМАН

Саноқли кунларнинг
Саккиз минг саккизи...
Қафтимда йилларнинг
Йигирма бири бор.
Айлантириб гардиш,
Гуллатиб баҳор,
Меҳрибона сиқиб
Солган оқ изи.
Ёш ва хуш. Анча кеч
Дунё кўрдим мен.
Кураш кунларига
Завқим оқади...
Шеърим узоқларга
Қанот қоқади.
Дейман: «Кеч туғилдим,
Нелар кўрдим мен?»
Мен бўлганим йўқ
Фронтда ўқчи,
Шонли подполияга
Улгуролмадим.
Бир бомбадай ростлаб
Ёшлигимни, мен
Душманларга қарши
Эҳ!.. узолмадим.
Нева суви — сарғиш,
Аврора — олов,
Қизил матрос бўлиб
Байроқ тутмадим.
Смольнийда — пастда
Шлем кийиб,
Совуқ ҳаволардан
Қултум ютмадим.
Колчакларга қарши
Ўқ отолмадим

Тайга бўйларида
Партизан бўлиб,
Совуқларни енгиб,
Дарёлар кечиб,
Сибирияни бўйлаб
От чополмадим.
Эҳ-ҳе... Қора денгиз
Қирғоқларида
Байроқларни тикиб
Советлар учун,
Миллионларга жамлаб
Ешлигин кучин,
Қўшиқ айтолмадим.
Украинанинг ели
Сочимни тараб,
Олча боғларидан
Олиб ўтолмади.
Царицин. Фронт.
Уша сафларда
Менинг йигитлигим
Бўй кўрсатмади.
Кеч туғилдим. Аммо,
Қола олмадим
Икки бўлак йўлнинг
Аросатида.
Ҳар бир сўзим — синфий,
Фалсафий фард,
Синфий онг ётади
Фаросатимда.
Қўлларимда метин,
Тоғлар ўяман,
Ернинг юрагида
Ҳаёт тиргизиб.
Езган шеърим билан
Эски ва чирик
Онгнинг хонасига

Янги киргизиб.
Менинг ёшлигимнинг
Донғи ҳар ерда —
Днепрнинг ойи,
Чироқларида.
Маънисидан тортиб,
Мансабигача
Унинг кети борган
Йироқларида.
Шамоллардан бўлак
Ҳеч на бормаган.
Ташна, қашшоқ, хилват,
Қумли чўлларга
Босиб борди қадам.
Елкан ташлади
Сокин, кўлмак, тинч
Дарё, йўлларга.
Баланд. Фалакларнинг
Пинжига кирган
Помир чўққисини
Босиб чиқди у.
Ҳатто булутларнинг
Сайёр бошига
Ҳилпираган қизил
Байроқ тикди у.
Таништирди чексиз
Фазолар билан
Олиб чиқиб ердан
Асл ҳавони.
Само тепасидан
Чалди янгротиб
«Енгув» деган, янги
Асл навони.
Тунлар ухلامасдан
Трактор суриб,
Ой ботарга қадар

Тикиб оқ чигит,
Ҳосил билан дунё
Рекордин берди,
Менинг гул ёшлигим —
Шодмондай йигит.
Мамлакатим танҳо,
Шон ва шарафли.
Дунё икки кўз-ла
Тинмай боқади:
Бири — пролетариат —
Мардона дастгир.
Бири — душман тараф —
Куйи ётади.
Душман талвасада...
Ўлим хавфи зўр.
Истар, чегарадан
Отни солдирсин.
Истар, иссиқ қонни
Совуқ қолдирсин,
Бухрон қазийтир
Унга чуқур гўр!
Қўярмидик, жиндак
Босиб ўтсин у,
Қўярмидик, вайрон
Қилсин Москвани.
Қўярмидик, бизнинг
Қонни тўксин у,
Қўярмидик омон
Қора — маст ёвни!
Агар от солдирса
Чегарамиздан.
Агар сабззорга,
«Кирай!» деб кўрса,
Менинг ёшлик босар
Қулонгир қаттиқ.
Менинг ёшлик деяр:

«Азамат, кўрсат!»
Шу сафларда ботир
Ёш ва шўҳ нафар,
Мен ҳам боражакман
Олдда пешқадам.
Менинг билан бирга
Синглим ва дадам.
Қайтиши йўқ, асло,
Олмасдан зафар!

Самарқанд, 1933

НАХШОН

(Бағишлов)

Боғларга намозгар
Салқини тушди,
Гуллар нам баргини
Қайирди аста.
Офтоб ҳам сув ичар
Тоғлардан пастда,
Лоладек қип-қизил
Ўт шафақ ўчди.

Кўз тутдим,
Кўзларим нигорон бўлди;
О, дилбар,
Симбарим, юзлари қирмиз,
Киприги кўксига
Соя солган қиз,
Кўз тутдим,
Юрагим тўла қон бўлди.

Шаббода болалардай
Гулзор узра шўх,
Ой фонарини
Ёқди қиз — оқшом,
Яша!..
Сен келдинг
Севгилим, Нахшон,
Сув қизи — сувсарим.

Киприклари ўқ,
Сен келдинг,
Кўнглимга сув каби оқдинг.
Сен келдинг —
Рухимда яшаш бошланди,

Севинчдан кўзларим
Беҳол ёшланди.
Сен келдинг,
Шеъримга чечаклар тақдинг.

Сен келдинг,
Ваъдага вафодор малак,
Оппоқ қўлингними,
Сийпалаб ўпай?
Қора сочингними,
Сийпалаб ўрай?
Ваъда этайинми,
Сенга деб фалак?

Арзирди
Фалакни этсам ҳадя,
Афсус...
Фазо ҳали менга қул эмас,
Майли... боримни
Айлай армуғон.
Гарчи у,
Ажойиб, асл гул эмас,
Нахшон, эй, ёшлигим
Севгилим ма, ол!

Ишқимнинг энг олий
Тухфаси — шеърим.
Уқи!
Лабларингдан тўйиб эмгани,
Шеъримга беркинди
Атайлаб меҳрим.

* * *

Шоти бўлиб
Қўкка чирмашган нола.

Шундай поядорки,
Қўринмас таги...
Тоғ бошида куннинг
Қонли этаги,
Йиғлар ўнгирларда
Мунгли шалола.

Кеч кирган.
Чангларни кўкка кўтариб.
Пода кетди.
Тинди чўпоннинг найи.
(Билмам, нечанчи йил,
Билмам қайси кун.
Фақат эсда қолган
Аччиқ бир бийи!)

Яна салқини йўқ
Ниҳоли толча
Ёмғир томчиларга
Жом қилиб баргин,
Истамасдан шу ҳам
Умрнинг таркин,
Яшаш учун урнаб
Овора эди;
Зангизўрга¹
Маржон ёшим тўкилди,
(Зор эканми дарё
Менинг ёшимга?)
Юрагимни тутган
Чоки сўкилди.
Қора кунлар тушди
Сағир бошимга;
Отам кетган,
Ўчган ҳаётим шами,

¹ Ереванда бир дарё.

Ҳали силқинган йўқ
Гўрнинг кесаги,
Бу ҳам кетди)
Кетди дилим далдаси!
Меҳрибоним онам...
Жонгинам онам...

* * *

Найлай,
Қипригимнинг нозик учида
Қайғуларнинг нами —
Симоб доналар?
Найлай,
Қалбим узра
Қон эмар ништар?
Найлай,
Юрагимда
Дард-армонлар?
Сув бетида оққан,
Ҳай, сап-сариқ барг,
Тўхта, хаёлимни
Олиб қочмай тур.
Мен ҳам рўмолимни
Ташлай азага.
Мен ҳам
Сувга шимғий
Сўнгра бирга юр!

Оқсам, зора қалбим
Қуймаса дейман...
Дардим ошмасайди
Мен келармидим.
Алам ҳалқумимдан
Тутмаса йиғлаб,

Юрагимни ҳасрат
Найзаси тиглаб,
Сенга келиб,
Эй, барг,
Роз айтармидим?
Сузилгиси келар,
Кўзларимни-ю...
Найлай,
Кўз ёшига
Ҳамроҳ бўлди у?
Меҳрибоним онам...
Жонгинам онам...

Мунча қаттиқ экан
Қора ер сабил,
Кирай десам бўлмас,
Осмон ҳам баланд,
Учай десам бўлмас,
Қай ерда илож?

* * *

Хуфтон. Қора булут
Яширган ойни,
Булут соясини
Оқизарди сой...
Тентиб шамол каби
Гадодек бежой,
Сарсонликнинг
Спёҳ йўлига кирдим.

Ҳар эртанинг
Енгил сабо еллари.
Ҳар офтобнинг
Тўнғич биринчи тиғи

Мени, бечорани
Топди беватан.
Ёки қайғу бўйи,
Ёки зор йиғи...
Кунлар — ҳасрат макон.
Дард. Алам. Қадар.
Ўзлигимни ўзим билмай.
Тилда «Оҳ...»
Бош ургани топмай
Раҳмдил паноҳ,
Умр тойчоғини
Кўрдим самандар!
Йиғлаб тоғлар ўтдим,
Ҳайбати юксак.
Йиғлаб боғлар ўтдим,
Барғлар сап-сариқ.
Йиғлаб кунлар ўтдим,
Тунларни ўтдим,
Илинмади сира
Кўзимга ёруғ!

Ҳайбатига ўзи
Чўмилган Масис¹
Мастилар каби ҳушсиз,
Оҳимни сезмай,
Демади-я хасис,
Эй, Масис-хасис;
«Келгин, гадойвачча
Қўйнимга олай!»

* * *

Бир кун.
Ёмғирли тун.

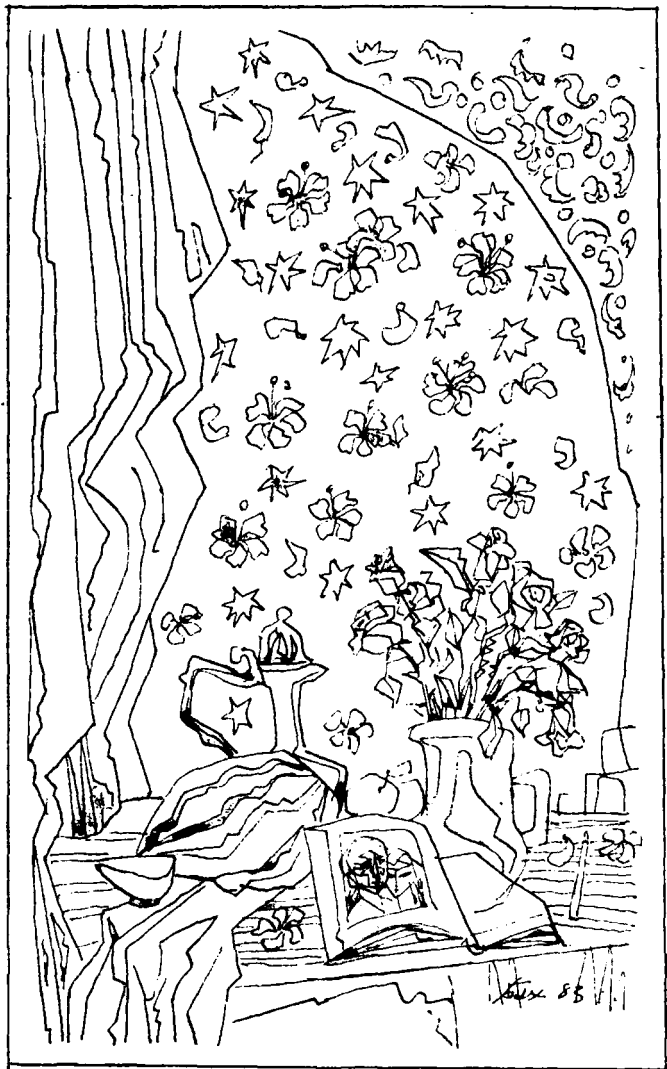
¹ Еревандаги дарё.

Қоп-қора зулмат.
Чучварадек қайнар
Кўчаларда сув.
Бахмал каби қора,
Кўринмас осмон.
Бутун ёруғ жаҳон —
Дардли бир қайғу.

Шаҳар чеккасида
Мен билан очлик
Ҳамдам бўлиб юрди,
Кўзим қорайди.
Гўё авваллари
Шунчалар чексиз...
Чексиз бўлган олам
Энди торайди.

Учинг борми яна
Вафосиз фалак?
Жафоларинг қурсин,
Юрагим тўлди.
Бир парча дил бўлса,
Куйиб кул бўлди.
Улар бўлсам, ўлдим.
Этма кўп ҳалак!

Тун қоронғу. Зулмат.
Ҳол қуриди. Уҳ...
Очлик енгворди.
Совуқлик сездим,
Этим «жув» этди-ю,
Кўзим беркилди.
Ҳолсиз қўлим билан
Бошимни тутдим:
Пешонамдан ажаб
Совуқ тер келди,

Бошгинамга қилдим
Бир тошни болиш.
Сал ўтмасдан юрди
Шабада фир-фир.
Қулоғимга инган
Бир томчи ёмғир
Гўё мен фақирга
Айларди нолиш...

* * *

Шундан кейин,
Кейин, билмайман сира,
Ёки азон эди,
Ёки ярим тун.
Тепамда бир қора
Сояни сездим.
«Қизим, ётма,— деди,—
Уйғон, болам, тур!»
Бирон одам менга
Раҳми келмаган,
Юмшоқ гапни азал
Эшитмагандан,
Чидолмадим асло,
Ийғлаб юбордим,
Бу одамнинг
Мунча ғамхўрлигидан...
Елкасидан
Шартта кир тужуркани
Олиб, бошим билан
Бирга ўради.
«Қўрқма, қизим,— деди,—
Қўрқма, оппоғим!»
Кетдик.
Иўл-йўлакай

Ҳеч на сўрмади.

Биз юрдигу
Ҳаво очилиб кетди.
Юлдуз марваридлар
Сочилиб кетди...

* * *

Осмон шодлигимдай
Тоза ва баланд.
Ҳаво муздек салқин,
Енгил ел турди.
Барглар кўнглим каби
Қалтирар тинмай,
Хавфим хаёлимни
Қўрқитиб сўрди:
«Ким у ўзи?
Мени элтар қаерга?
Яна кулфатларга
Ошна этарми?
Сочларимни
Елдай тўздириб қўйиб,
Ойлар каби ёшлик
Ташлаб кетарми?»
Одам индамайди,
Тундай жим борар.
Узоқларни қувлар
Сирли кўзларим.
Айтай десам, қўрқдим,
Чурқ этолмадим.
Тил тагида қолди
Айтар сўзларим.

* * *

Фонарь ёнар эди.
Живиллаган нур
Кўча беткайида
Жимиб ётарди.
Туннинг қора сочли
Лўлиси секин
Аралатдан ўтиб
Пастга ботарди.
«Қиргин,— деди,— қизим,
Қўрқма, киравер!»
Оёқларим сира тортмасалар
ҳам
Қирдим. «Кўчалардан
Қоч энди, қўзим!»
Деган фикр бўлди
Менга зўр ҳамдам.

* * *

Оддий бир уй,
Хира жинчироқ порлар.
Тишда туннинг дайди
Шамоли сарсон.
«Қизим, тап тортмагин,
Утир, ўз уйинг,
Қорнинг очдир,— деди.—
Мана жиндек нон!»
Эй, бошимни силаб,
Қизим, деган, ҳей,
Кўзларимдан ўқи,
Дардим кўп менинг!
Қўйгин қайғуларни

Ўзим чекайин,
Бундан бағи
Жафо улушим — менинг,
Дегим келди.
Аммо тилим бормади,
Юраккинам
Гўё қўрқиб оқарди...
Менинг хавфим билан
Учакишгандай
Сирли кўзлар менга
Ой!.. Тик боқарди.

* * *

Дамлар соқов каби
Мирғайиб ўтар...
Бирдан:—«Қизим,— деди,—
Оппоғим, сўзла,
Нечун, нечун бўлди
Умринг саргардон?
Нечун, нечун сўнди
Қоп-қора кўзлар?»

Кўзларимдан томган
Томчилар унга
Умрим эртагини
Айтиб бердилар.

.....
Яна жимиб кетди.
Унинг қараши...
Хаёлларим яна
Қўрқиб дердилар:
«Ким бу ўзи?
Нега шундай кечаси
Бу уй мизғимаган,

Роҳати йўқ ҳеч?»

«Қизим, чарчагансан,
Толгансан, эркам,
Ором олгин... ухла,
Ўзи ҳам жа кеч!»

* * *

Ўқувчи!
Сен менинг
Қадрдон дўстим,
Сенинг ишқинг борки,
Заҳмат чекаман.
Ширин уйқуларнинг
Баҳридан ўтиб,
Узун кечалари
Шеърлар битаман.
Бир кун яна келди
Чиройли қиз — тун,
Ҳол-жонимга қўймай
Кирди уйимга,
Рўпарамга аста
Ўтирди яна.
Теран кўзи билан
Сингди ўйимга.
Яна илҳом қалбни
Игналаб тилди.
Юрагимнинг
Чоки сўкилди яна,
Яна илҳом қалбдан
Қон эмар сўриб,
Қон томчиси шеърим
Тўкилди яна.
Яна «Нахшон» учун

Севгили шеърим.
Ҳикояси унинг
Авж олсин тезроқ,
Лекин шу ергаки,
Етдим битиклаб
Узурим бор сендан
Ўқувчим, жиндак:
Орзум бор битмак
Бир даста достон.
(Ўлмасам мен уни
Рослаб бераман!
Ҳали бу битиклар
Бир ҳавас, холос.
Ҳали ҳавас билан
Гуллар тераман.
Балки, бу гулдаста
Ранг-баранг бўлмас,
Балки расо бўлмас бойлами...
Сал бўш.
Балки баҳоси ҳам
Кўп бўлмас ҳали.
Балки... Аммо сен ҳам
Билганингни қўш!..)
Худди шу ерида,
Менинг билгимча,
Нахшон, гарчи бундай
Мурувват кўрди;
Гарчи, меҳрибонлик
Қилди у одам,
Гарчи, аҳволини
Ачиниб сўрди.
Ёш бола-ку, ахир,
Қўрқиши керак:
«Кўкрагимда худди
Ўлим ўрмалар.
Хаёлимда катта

Бир дев хўмраяр»,
Дея, яна ортиқ
Қўрқиши керак.
Чунки у сирли кўз
Кўллардай сокин.
Алланарсаларни
Ўйлайди тинмай,
Нахшон қийналади
Кўзи илинмай...
Қандай қилиб, ахир,
Тинчий олади?
Нахшон, ахир, ҳали
Билмайди уни,
Қандай мизғий олар
Кўзлари сузгун,
Шундай уйда...
Шундай, айниқса, туни?..
Буни мен бу ерда
Ёзиб турмайман,
Чунки қаҳрамоним:
«Тезроқ бўл!» дейди.
«Тезроқ бўлгин, Усмон,
Тезроқ битиргин,
Йиғлаб ўлиб бўлдим,
Севинай», дейди.
Майли! Мен ҳам қўйдим,
Фараз қил сен ҳам.
Достонимда албат
Булар бут бўлар,
Сўнгра сенинг ишқинг,
Тоза, пок меҳринг,
Сувдек суқинг билан
Шуҳратим тўлар!

Хаёлларим чигал...
Кўзим юмулган.
Ширин уйқу андак
Мизгитган экан,
Кўкрагимга жиндак
Шабада тегди.
Чўчиб турдим,
Уйга бир хотин кирди:
Сил башара,
Кўзи олчадек қора.
Устида бор эди
Бамазий кўйлак.
Бир қаради менга,
Қалбим титради.
Ғижжак билан чалган
Мунгли бир куйдек
Титроқ овоз билан
Шивирлаб аста
Дарров уй тўрига
Бориб, одамга
Алланарсаларни
Сўзлади тез-тез...

Сўнгра нафас олди,
Сўнгра тинчиди.
Менга яна боқди,
Мен яна қўрқдим.
Яқин келиб менга
Кулиб бирпасда:
«Хуш келибсан, синглим,
Ўксима, опош!»—
Деди. Бошларимни
Силади ёввош.

Кўзларимга тушди
Хаста нигоҳи.
«Ўксик эканимни
Қим айтди сенга?
Қимсан?
Қандай билдинг?
Қандай биласан?
Нега меҳрибонлик
Айлайсан менга?»—
Деган бўлиб мен ҳам
Кўзни олмадим.
Сирли кўзга боқди
У жувон ҳам тез,
Ва у одам деди:
«Хотиним Маро,
Бу ҳам ғариб...
Қизим, тортинма ҳаргиз!»
Ўзимда йўқ каби
Очоқлаб кетдим.
Намхуш киприкларим
Яна шип-шилта...
Яна томчи томди,
Яна кўз ёши.
Севинч ёши билан
Тўлди дил шунда.
Энди сабо мени
Излаб тополмас,
Эҳтимолки, офтоб
Мени ахтарар.
Ўнгирларга борар,
Тоғларни қарар,
Тепаларда тентиб
Боғларга борар...

Шодлигимдан уйқу
Қочди бир гўрга.

Уйим узун...
Кўзим ёнди чарақлаб.
Энди чиқмайман мен,
Сабо еллари,
Йиғлаб кўчаларга,
Бахтим сўроқлаб!

* * *

Сирли кўзим ухлар,
Алла қил, отам!
Ширин тушлар кўргин,
Алла қил, Маро,
Мени кўргин, мени...
Сайр этган бўлай
Юзларимда шодлик,
Чаманлар аро.
Эҳ, уйқусиз туннинг
Чўзиқ ўйлари,
Эҳ, ўйларим —
Қанот ёзган каптарлар,
Эҳ, каптарлар — юмшоқ,
Момиқ оқ парлар,
Эҳ, оқ парлар,
Учинг, само бўйлари,
Учинг, ўксик дилни
Бирпас аллаланг!
Сомон йўллариди
Қийқириб учинг.
Овунтиринг,
Адо бўлган кўнгилни.
Учинг! Учинг! Учинг!
Оқ парлар, учинг!

* * *

Шундай хаёл билан
Ухлаб кетибман.
Туш аралаш менга
Сезилди шарпа,
Боқсам: хом сут каби
Кўкимтир саҳар.
Маро ўз-ўзидан
Мунгланар сатта...
Секин бош кўтардим,
Маро жилмайди:
«Ҳа, оппоғим, синглим,
Ургилсин опанг?
Ҳали эрта, ухла,
Ухлайлик икков!
Заводига ишга
Жўнади отанг»,
Деди. Жони билан
Роса эснади.
Пешонамни силаб
Ёнимга ётди,
Мен ҳам эснадим,
Кўзларимни юмдим,
Уйқу, кел бери!

* * *

Баргларда оқарди
Ёқут томчилар,
Булут чодир тикди
Қаҳрабо эрта.
Маро сочларига
Қилдек ингичка

Тиғи офтоб инди
Живиллаб эрка...
Нафасларим шунча
Ичдан келади.
Бутун ҳаволарни
Ютгудек бўлиб.
Ойна орқасидан
Осмон боқади,
Зангор тозаликка
Кўкси зич бўлиб...

Маро жоним, тургин,
Тургин, айланай!
Офтоб ёзди
Олтин кокилларини,
Эҳ, қандайин дилбар
Бўлди бу эрта,
Қара, Зангизўрнинг
Соҳилларини.
Қара, булутларнинг
Хил-хиласини,
Яшил ўрмонларнинг
Салқинини кўр.
Тургин, Маро жоним,
Тургин, ўргилай,
Елни тароқ қилиб,
Сочларингни ўр!
Гиргиттонинг бўлай,
Табиат пари,
Майсаларинг гилам,
Кўкинг соябон.
Гўзаллигинг сенинг
Ажаб бепоён,—
Пой изимдан тортиб
Уфқдан нари!..

Сени энди билдим,
Сенга қарадим.
Нафасларим — ел,
Қўкрагим — осмон.
Сени — етимликнинг
Очиқ ватани,
Улим олдида ҳам
Ҳеч унутмасман!

* * *

Кичик кулбачани
Айлаб тарк шартта,
Маро билан
Қўшни боғларга чиқдик.
Сатанглардек қадди
Кеккайган олма,
Маро билан бирга
Биз уни эгдик.
Маро деди:
«Синглим,
Қайси ёқдансан?»
Дедим: «Осмон деган
Капа тагидан».
Деди: «Саркис менга
Айтди «етим» деб».
Дедим: «Азоб чекдим,
Юрагимни еб».
Деди: «Отанг ўлган,
Онанг ҳам ўлган?»
Дедим: «Қариндошим
Йўқ ўзга мендан!»
Деди: «Кўзларингдан
Айланай қўзим,
Мен ҳам ғариб, синглим,

Кўнглим яримта».
(Умрин эртагини
Сўйлади бутун.)
Яна кўнглим оқди,
Кўксим шип-шилта.

* * *

Маро билан роса
Тўлиб дардлашдик.
Юрагимни энди
Бўшатдим мен ҳам.
«Умр шунча қиммат,
Шунча озгина,
Шунча қисқа дам-у,
Нега дарду ғам?»
Дедим: «Саҳардаги
Булбул оҳидек
Умр қаёқларга
Борар номаълум».
Деди: «Саркис деди,
Жангга чиқамиз
Ёки ёруғ жаҳон,
Ва ёки ўлим!»
«Ростдан, Нахшон ука,
Токай, бу хўрлик?
Токай, бошимизда
Баднома кўлка?
Қўйки, озод бўлсин
Оҳудек яйраб.
Осмон каби тоза
Бўлсин бу ўлка!
Жангга чиқасанми,
Қўлингдан тутсам?
Нахшон, оппоқ синглим,

Чопарми кўнглинг?
(Ўз-ўзидан ортиқ
Қалтираб кетди.)
Ушла қўлларимни,
Бер, ука, қўлинг!»
Юрагимга ботди
Маро сўзлари.

* * *

Ҳаргиз ажаб ўйлар
Кўз очиб кетди,
Бир нуқтада тинди
Нигоҳ кунбўйи...
Энди чинакамдан
Ўй босиб кетди...
Бениҳоят юрак
Тепкиси ошар,
Ичдан лавалардек
Олов ёнади.
Арарати бунча
Қибор боқади.
Ҳаёт буюклиги
Ўндами яшар?

* * *

Билмай қолдим,
Куннинг ботганини ҳам,
Каптар қони каби
Шафақ нимқизил...
Ҳамон юрагимда Маро
сўзлари,
Кўксим тош босгандай,

Роса вазмин — зил...
«Маро, Саркис мунча
Кеч қолди экан?»
«Келиб қолар, Нахшон,
Шошма, ҳалзамон».
Кута-кута уни
Кўзлар тўрт бўлди,
Кута-кута уни
Юрак бўлди қон.
Ой ҳам чиқди,
Ойдай Саркис ҳам келди.
Кўнглим тилсим эди,
Бўлди чароғон.
Пешонамни силаб
Бағрига босди,
«Меҳр», деган шундай
Кучлими ростдан?
Деди: «Яхшимисан,
Ғарибим, қизим?»
Дедим:
«Раҳмат ота».
(Ичим шув этди.)
Энди кўкрагимга
Шабада тегди,
Кўнглим ўксиб кетди
Яна беизин...
Кипригимдан босди
Хаёл вазмини,
Утган кунларимни
Эсимга олдим.
Уйларимни яна
Азага солдим,
Сўрамасдан сира,
Эрким измини.

Маро деди:

«Нахшон, яна хаёлми?»
Яна орзиқарми
Юракчанг сенинг?»
Саркис ичар экан
Оби ёвғонни
Шунда кўзларимга
Боқди-да, менинг
Авзойимни бузмай,
Секин, салмоқли
Оҳанг билан деди:
«Қизгинам, Нахшон,
Утканларга қайғу
Чекма, оппоғим.
Чаман-чаман боғлар
Олддадир, боқсанг!»

* * *

(Шетда бирпас тўхта,
Оғир бўл, шоир,
Сенга уларни мен
Таништирайин.
Ошна бўлсин Саркис
Ва дилбар Маро.
Сўнгра ҳикоямни
Давом этайин.)
Саркис, ўша менга
Ёмғирли тунда:
«Тургин, оппоқ қизим,
Юр!» деган киши
Қирқ бешларга борган.
Манглайи тириш.
Меҳнат кўчасида
Дув тушган тиши.
Узоқ ўтмишда —
Якка подачи.
Қайғу найларига

Жўр бўлиб ўсган.
Қочай деса
Умр азобин ташлаб,
Йўлларини зулм
Тоғлари тўсган.

Гарданида кўм-кўк
Моматалоқ из,
Елкасида синган
Ирғай қамчилар.
Олис тарихида
Хол бўлиб қолган
Балки... кўзларидан
Томган томчилар...
«Бир парча нон» деган
Умр савдоси
Уни кўчаларда
Сарсон айлаган.
Қуллуқ — ибодатнинг
Жазо кишани
Алдаб ялтираган,
Кўзин бойлаган.

У ўз тили билан,
Шундай дер эди:
«Эсдаликларимнинг
Салобати зўр,
Айтай десам
Бутун кечмишларимни,
Сўзга келмас тилим сира...
Мана, кўр.

Адаш гапираман
Ҳалитдан,
Эй, ҳуш!
Қаноатланма узоқ,
Қанотланма туш!

Сенинг тилинг аччиқ,
Сўзларинг аччиқ,
Аччиқ аламларни
Қўзғаб қўясан.
Эсларимга солиб
Куйган ёшликни,
Кўзларимдан бир жуфт
Чашма ўясан!»
Тошлар ўяр,
Тоғлар ҳайбатин ёрар,
Кўз нурларин тўкар
«Силлиқ бўлсин» деб.
Унинг умри шундай.
Унинг умри — тоғ.
Воясига етган
Сабри қайғу еб.
Маро унинг жони.
Маро — хотини.
Анча зиқроқ,
Аммо дилкаш ва тирик.
(Ахтарсангиз,
Унинг бор бисотини,
Ҳар кулфатда чиқар
Саркисга шерик.)

Кунлар ўтди бир-бир,
Ойлар саналди,
Маро билан нуқул
Сен-сенга ўтдик.
Дунё гапларини
Тинглаб биришта
Ую фикрим ўсди
Аланга — ўтдек.

Кунлар ўтди бир-бир
Сувдай туташиб.

Кундуз — оқшом билан.
Кеча — тонг билан.
Эй!.. У кунлар,
Кунлар,
Менга онг берган,
Эслар экан,
Кўнгил кетар ушалиб...

* * *

Бир кун.
Танҳо эдим
Мен ўзим ёлғиз.
Саркис ишга кетган,
Маро йўқ эди.
Шамол тезлигида
Кирди бир йигит:
«Маро қани?» деди.
«Маро йўқ», — дедим.
Кўзларимга тушди
Нигоҳи қиё.
Ким экан бу?
Бунча чиройли экан?
Юрагимда пайдо
Бўлди бир тикан,
Гўё тимдалади...
Айлади қийма.

Не бу?
Нега юрак ҳал-ҳал эзилди?
Нега шиша каби
Чил-чил синди дил?
Не бу?
Нега сури киприкни сузди?
Нега ўз-ўзидан
Сўз йўқотди тил?
Суқим оқиб кетди
Гўё пойида.

Лабларим ҳам ажиб
Қалтираб турди.
Кўкрагимда худди
Бир бало юрди,
Аччиғ-аччиғ ботиб
Юмшоқ жойида,
Дедим: «Маро йўқ-ку,
Не ишингиз бор?»
Деди: «Шундай, бекор,
Тортма сен озор».
Дедим: «Озори йўқ
Қатрача ҳам ҳеч».
Деди: «Хайр бўлмаса,
Келарман сал кеч».

Кўзларини олмай
Тикилди менга.
«Кетма!» дегим келди
Сансираб уни.
Бирдан шартта чопиб
Чиқди эшикдан.
Орқасидан чопдим.
Юрак тутуни —
Кўз олдимни этди
Тундай қоп-қора;
Қалбим узра сездим
Бир жароҳ — яра...

Қандай сезги экан,
Уйчан айлади?
Хаёлимни бутун
Олиб қочди у.
Борлигимни чамбарчас
Бойлади.
Билсам... билсам кейин
Севгим экан бу!

Маро келди. Айтдим.
У деди: «Кўрдим».
«Ким у йигит?»— дедим.
Мародан сўрдим.
Сезди шекилли-да,
Кулди оҳиста.
Лабларини очиб
Худди оқ писта.

Деди: «Ашот деган
Ишчи бир йигит.
Газет, китобларга
Ҳарфлар теради.
Яқинда у ўзи
Московдан келган.
Бир хил пайтлар, шундай,
Қелиб туради».
Нима бало, Нахшон,
Не бўлди ўзи?
Уят оғир келди,
Бошимни босди.
Яна Маро деди:
«Уялма, қўзим,
Айткин, нима бўлди?
Не олиб қочди?»
Қалбим деди:
«Айткин, севаман, дегин...»
Тилим таржимонлик
Қилолмай қолди.
...Шундай қилиб, севги,
Биринчи севги —
Қиши билмас қилиб,
Қўнглимни олди.
Қани, Ашот бола,

Кўзлари қора?
Қани, юрагимни
Эзгучим менинг?

Умрим бино бўлиб
Билмаган эдим:
Севги нима?
Нега орзиқар кўнгил?
Уни бир кўрдиму,
Биргина кўрдим.
Кўз ўнгимда босар
Висоли буткул...
Ким экан у?
Нега дараги йўқ ҳеч?
Езги сувлар каби
Ташлаб кетдим?
Қайғум тоғдан ошар,
Яна қайғули
Чорраҳага йўлсиз
Ташлаб кетдим?

* * *

Бир кун
Отам Саркис
Қайғули қайтди.
Қовоғидан худди
Қор ёғар эди.
Кунги одатини
Айлаган канда:
Ювинмаган
Афти кир, моғор эди.
Ҳеч бирон гап уни
Овинтирмади.
Сурункаси «ух» деб
Олди оғир дам.

«Нечун?— деди Маро,—
Саркис, мунчалик,
Ортиқ қайгулисан?
Тушди қандай ғам?»
«Сўрамагин,— деди,
Энтикиб Саркис.
Анча вақти сира
Сўзлолмай қолди.
Деди: «Бу кун кундуз
Гурген қамалган».
Упкасини қийнаб
Бир нафас олди.
Ки, қайтариб яна
Чиқарганда дам
Лампа пир-пир
Этди-да, ўчди.
Танимайман ким у,
Аммо Саркиснинг
Қайғусига шерик бўлдим.
Қалб кўчди.

* * *

Алланечук ўйлар
Ўйлаб, охири
Энди кўзим андак
Мизғиган экан,
Бирдан эшик
Қаттиқ тақиллаб кетди.
«Маро», дедим.
Саркис: «Жим, қизим», деди.
Бирпас жимлик тушди.
Пашша ғинг этмас.
Борган сари
Қўрқиб юрак ўйнайди.
Яна тақиллади.

Яна ва яна...
Саркис турди.
Юрди. Уй ўртасида
Қотиб қолди.
Билмай қай вазиятда.
Қоронғуда Маро
Кўзга кўринмас.
Бирдан Саркис
«Кимдир?»
Ким тақиллатган?»—
Деди. Ташқаридан
Хирри бир овоз:
«Очинг!» деди.
Саркис эшикни очди,
Уй ёриди.
Лампа ёқилди. Уйга
Кириб келди
Уч нафар полиция.
Бири аста бураб
Узун мўйловин:
«Саркис Абовянми?
Денгиздан денгиз —
Буюк Арманистон
Ҳукуматининг исмидан
Қамоқ қилдим,
Тинтингиз!»

Тинтиб кетди.
Уйни остин-устун қилди.
Чидолмадим сира,
Йиғлаб юбордим.
Маро ҳўнгиллади.
Бир азо турди.
Саркисга мен
Ўзни ташладим, маҳкам
Қучоқладим сиқиб.

Бошимдан ўлди.
Ҳеч гап гапирмади —
Тоғлардай мағрур,
Қўллар каби сокин
Тинч туриб берди.

Тинтиб бўлди,
Топмай ҳеч бирон нарса,
Гумон билан қараб
Саркисга тикка,
У шопмўйлов
Кулиб: «Олингиз!» деди.
«Отажоним, отам,
Омон бўл, омон!»
«Омон бўлгин, Маро,
Нахшон, сиқтама»,—
Деди. Уни шартта
Олиб чиқдилар,
Йиғлаб хунибийрон,
Қолдик саргардон.
Қаттиқ тегди дилга
Қўни-қўшнининг
Шивир-шивири-ю,
Тек томошаси!..

«Уйқу — уйқу бўлмай
Ўтди кечаси.
Ой — ой бўлмади-ю,
Ғам берган бўлди.
Юрак лахта-лахта
Қон билан тўлди.
Мунча серқайғу-кан
Умр кўчаси?
Яна кўнгил узра
Қайғу ҳароми,
Яна кўзларимдан

Сел равон оқди.
Нечун-нечун Масис
Хароба боқди?
Бунча ўгай бўлди
Ҳаёт ороми?
Бутун туни билан
Марони бирам
Ҳол-жонига қўймай
«Айт», деб зўрладим.
«Нега Саркисимни
Қамоқ қилдилар?
Недир, ахир, унинг
Гуноҳи?» дедим.

Деди: «Синглим, Нахшон,
Асти сўрама.
Кўпга келган бало,
Недир чораси?
Сен сўрайсан, қўзим,
Оҳ, билсанг эди,
Юрагимнинг қонар
Дардли яраси...
Ҳали ҳоким экан
Бу итваччалар,
Елкамизда тинмас
Ҳали кўп гаврон.
Келар, ахир, бизга
Умрнинг гали.
Келар, ахир, бизга
Баҳори даврон.

Масков, Петербургда
Октябрь яшар.
Октябрки, буюк
Инқилоб номи.
Бизга паноҳ берар

Фақат қўзғолон.
Қўзғолсакки, синар
Бу зулм дами!

Ҳозир бутун ватан
Безгак қўйнида...
Шимарилган заҳмат
Халқнинг билаги.
«То денгиздан денгиз --
Буюк давлатим»
Деган дашноқларга
Ўлим тилагин!
Отанг ҳаддан ортиқ
Сабри тугаган.
«Қўзғолсак-чи,
Ватан борбони бўлсак,
Умр деган майга
Маст бўлиб тўйсак»,—
Деяр эди ҳаргиз.
Кўргилик экан.
«Гурген қамалган», деб
Қайғули эди.
Ўзи-чун ҳам
Еган экан қайғуни.
Қўзғол, синглим.
Қўзғол, заҳмат армани!
Ағдар фалакни ҳам
Соя бермаса!»

Сатта йиғлаб сўзлаб,
Эзди юракни.
Ухламасдан аранг
Тонгни ёритдик.
Қўзга кўринмади.
Тонг табиати.
Гўё уни ҳам биз

Дардда ҳоритдик.
Ога-она ўлиб,
Шундай куймаган,
Шундай эзилмаган
Эди юрагим.
Эҳ, юрагим,
Сирдош, ҳамроҳим менинг,
Наҳот, очилмагай
Кулиб тилагим?

* * *

Тонг оқарди,
Тонгда турди-ю, кетди
Аламига сира
Чидолмай Маро,
Билмам қайга кетди,
Кимга арз этди?!
Яна кўнглим, қаро,
Хаёлим қаро.

Яна офтоб ботди,
Яна кеч тушди.
Яна юрак қўрқиб
Битталаб тепар.
Қаерларда сарсон,
Тентиб саргардон:
Маро нечук бундай
Кетди беҳабар.

Қош қорайган вақт
Қонқора қақшаб
Маро келди йиғлаб:
«Куним қурсин, деб,
Кетди бошимиздан
У ғамхўр соҳиб,

Жаллодларга, Нахшон,
Қирон келсин», деб,
Кеча Гурген деган
Қамалган учун
Завод ишчилари
Йиғин қилишган.
Шунда отанг қаттиқ
Гапирган экан;
Уни қамаганлар
Фақат шунинг-чун:
Билмам, энди Нахшон,
Охири қандай?
Бахайр бўлса, гўрга,
Емон бўлмасин.
Биттагина паноҳ,
Қариндошим шу.
Айтгин-айтгин, синглим,
Уҳ... кўп кўрмасин!»

* * *

«Шундай кунлар ўтар...
Утарди кунлар;
Севинч ошна бўлмай
Умрга беном.
Маро менга ажаб
Сўзлар пишитди:
Айтиб берди
Дунё сирларин тамом.

Кўзларимга гўё
Офтоб беркинди.
Узоқларни кўрдим,
Кўрсатди Маро.
Билдим. Билиб етдим,
Билдим мен энди,

Билдим оқи қайси,
Қайсиси қаро».

* * *

Яна кеча. Азон.
Кундуз. Намозшом,
Яна кунлар елдай
Учиб ўтдилар.
Борган сари
Исён этар бўлди дил,
Ўз-ўзидан
Оғир босиб кўп ўйлар.
Нечун бунча хўрлик
Бунчалик жазо?
Еки вабо келди,
Этмакда хароб?
Еки қон қусмоқчи
Саргайиб сароб?
Нечун-нечун бизга
Бунчалик азоб?

Живиллади менинг
Аъзойи бадан.
Яхши билолмайман,
Нега, нимадан,
Гўё нигоҳ ўқи
Тешса осмонни,
Гўё парчаласам
Йиқиб тоғ-тошни.
«Йўқол, осмонимни
Қорайтма, булут!
Йўқол, исёнимдан
Қўрқмайсанми, а?
Йўқол, ҳаёт боғин
Хароб этган сел!

Йўқол, йўқолмасанг,
Хароб этаман!»

* * *

Май кунлари эди,
Ел ёзар куртак.
Олам бутун кўм-кўк
Кўкарган эди.
Қора атлас кийиб
Эгнига кеча
Кўчаларда санқиб
Тинч юрган эди.
Ўзим якка, уйда
Маро йўқ эди.
Эшик тақиллади:
«Қимдир? Қим?» дедим.
Ҳеч ким жавоб бермас.
Қалтироқ турди:
«Қимсан? Айткин, кимсан?»
Қўрқдим. Дим бўлдим.

«Нахшон!» деди.
Худди Саркисга ўхшаб.
«Ота!» дедим, очдим.
Дарров эшикни.
Қим бу? Яна ўша!
Яна у келди.
Севгимними айлай
Изҳор, қайғумни?
Нигоҳ деган шунча
Қаттиқ бўларми?
Юрагимга ботди
Мисли наштардай.
«Маро қани?» деди.
«Кеп қолар» дедим.
Йўтал тутди уни

Бирам пайдар-пай...

Сира бечора-чи,
Дам ололмади;
Дарров чаккасидан
Тутдим. Тўхтади.
Бош кўтариб менга
Тикилди яна,
Қотдим. Гуё қоним
Совиб тўхтади.
Унутибман ўзни,—
Ҳушим қочибди —
Қўлларимни унинг
Бошидан олмай,
Ушлаганча анча
Туриб қолибман...
(Эҳ, эсимга уни
Қўй, шоир, солма;
Уни эслаганда,
Бағрим ёнади.
Юрагимда аччиқ
Дард яра очар...
Унинг хаёллари
Кўнглимда турсин,
Уша ерда чечак,
Бамисли очар.)

* * *

Маро келди,
Кўзи соққадек ўйнаб.
Алланарса учун
Шошилган каби.
Шодлик билан қайғу
Қўшилган эди
Унинг юзларида...

Титради лаби.
Уйда ким борига
Бўлмади ҳайрон,
Ашот билан
Қўлин бериб сўрашди.
Кейин, иккаласи
Бир четга бориб,
Билмам, нималарни
Узоқ гаплашди...

Билармикан менинг
Пок севгимни у?
Севармикан мендай
У ҳам энтикиб?
Билмай қолдим,
«Хайр», деб эшикдан чиқди.
Уч кунлик ой — кўкда
Ўроқдай эгик...

Маро чуқур хаёл
Суриб ўтирди.
Гапирмади. Мен ҳам
Чурқ этмай турдим.
Бир қаради менга,
Мен секин кулдим.
Кулмади у,
Кўзни кўчага бурди.
«Нахшон,— деди,—
Қара, ойнадан бундай,
Тунми, кўчадаги,
Қоронғуми, а?
Синглим,— деди,
Жоним, кўр роса, мана
Бутун жаҳон
Шундай,
Қоп-қора тундай!»

Уч кунлик ой
Кўкда камонча, синглим,
Афсус...
Саркис отанг
Биз билан эмас!
Балки азоб чекар...
Балки..
Нахшон, эй,
Балки ҳушдан кетган —
Узини билмас!

Айткин, ойга,
Салом айтсин бизлардан.
Ўрни йўқолмасин деб
Сенинг учун
Маро билан Нахшон
Чиқалар, десин,
Кўрсатмакка меҳнат
Сутининг кучин!
Чиқасанми? Нахшон!
Отанг ўрнига,
Отанг меҳри сенга
Камар боғласа,
Чиқасанми, қўзим,
Жангга мен билан.
Бу кун — эрта сени
Жангга чоғласа?
Токай умр деган
Сабил бўлади?
Токай
Бошдан нари
Қолар ордона!
Синглим, — деди, — ростдан,
Қўрқма, мардона —
Бўлди, бизни энди
Зўр жанг кутади!

Қалтирама, Нахшон!
Қўрқма, оппоғим,
Ол қўлингга буни,
Маузер дейдилар.
(Отиш, ўқ солишни
Ўргатди менга.)
Буни! «Енгсин» дея
Дўстлар бердилар».

«Қалтирама!» деди,
Қалтироқ қочди.
Кўзларимни ёнган
Билдим шер кўзидай.
Марожонни роса
Қучоқлаб ўпдим.
Ўзни сездим кучли
Афсона девдай!..
Парча-парча синган
Сабр косаси...
«Тўхта,— дедим,— қўрқув,
Отиб ташлайман!»

* * *

Бир кун ўтди,
Яна икки кун ўтди.
Ёзги сувлар каби
Ошиқар юрак.
Ўргиламан, тилак,
Пок юзларингдан,
Севгим бахти сенда
Айланай, тилак!..
Кўрса эди, дейман,
Саркис Нахшонни,
Эҳтимолки, бирпас
Ҳайрон қоларди.

Ёмғирли тун
Тушиб эсига ногоҳ,
Балки узоқ... толиб
Хўп ўйланарди...
Кўрса эди, дейман,
Мени шу чоқда
Балки кўрагига
Босарди маҳкам...

Турма захин тортиб
Ётган дадамнинг
Ўрнига, мен, мана!
Жанг, қўйнингга ол!

* * *

Сел юрдими?
Ёки турди зўр қуюн,
Ёки денгиз тошди
Қирғоқларидан?
Ёки тоғлар синди,
Ёқилди фалак?
Олам тўлди ўйинг
Қирғоқларидан...
Дарё пешновига
Қўшилган сувдек
Мен ҳам кўчаларда
Шер бўлиб кетдим.
Ўнг қўлимда
Маро берган маузерча,
Чап қўлим ҳам ўзи
Маузер бўб кетди.
Жангни сенга
Тасвир этолмас тилим,
Трах-трахлатиб

Босди пулемёт.
Шовқин-сурон,
Қий-чув. Тўполон,
Бос!
От!
Қалтирайди, агар,
Эсласам дилим.

* * *

Жон ҳалпида ҳамма
Чопар илгари...
Маро, нима бўлди?
Не бўлди, қўзим,
Бирдан шартта тушдим...
Юмулди кўзи.

Жигарим!.. Жигарим!..
Вой, ўлайин, тўхта,
Тўхта, кетмай тур.
Ўргилайин сендан.
Айланай, Маро.
Сен эмасми эдинг
Ширин туш кўриб,
Сайри жаҳон этган
Чаманлар аро?
Қандай чидай олар
Нахшонинг ўлгур,
Кетдингми сен?
Войдод, мен ўлай... Маро.
Вой, мен ўлай, синглим.
Жигарим! Жигарим!..
Эҳ, бечора.
Бағрин сиқимлаб ётар
Кўм-кўк — моматалоқ
Бўлди юзлари.
Мунча хунук экан,

Жоннинг талаши?!
Бир умрга юмди
Қора кўзларин.
Йиғлаб, ҳушим қочиб
Бошим айланди.
Мен ҳам таппагина
Ерга ташландим.
Қўлтиғимдан биров
Тикка кўтарди.
«Қимсан? Маро ўлди,
Ашотим», дедим.
«Йиғлама, қиз Нахшон,
Йиғлама сира.
Енгув бизнинг қўлда.
Ватан бизники!..
Маро, қурбон бўлган.
Қурбонлар аро
Ёки бир юзинчи,
Ёки мингинчи.
Чоп, илгари!
Югур!
Олдда жанг. Нахшон!»
Шу фурсатда
Бирдан маузерим учди,
Ўнг қўлимга худди
Тош келиб тушди.
Жуда қаттиқ...
Азоб... Кетибман ҳушдан.

* * *

Шундан кейин...
Менинг ҳушим йўқолган
Бундан бошқасини
Эслай олмайман.
Ҳушга келсам:

Қўлим оғир... боғланган
Ҳал-ҳал каби...
Ердан кўтаролмайман.

Бошим узра отам
Саркис ва Ашот.
Билмай қолдим
Кундуз ёки кечмиди?!
Гўё энди кўрган бўлдим
Шу кезде
Дунё кўриб,
Кўрган бўлсам севинчи!
«Ота,— дедим,— Маро...»
«Йиғлама,— деди.—
Йиғламагин, қизим,
Йиғлама, Нахшон,
Юрагимни сен ҳам
Тиғлама!— деди,—
Омон бўлгин, қизим,
Омон бўл, болам!
Майиб қўлни кўтар,
«Урра»,— де, эркам».
«Енгув бизнинг,
Ватан бизники, Нахшон»,—
Деди Ашот.
Гўё шу сўзлари ҳам
Менга «севаман», деб
Эшитилганди...

* * *

Шодлигимни сенга
Қандай англатай?
Кўм-кўк ўрмон каби
Барг ёзар ўйим.
Араратдан юксак

Ҳавасларим бор.
Қаддим расо энди,
Сарвидек бўйим.
Дардли юрагимда
Қайғу ўрнини
Университетнинг донгли
Клуби олди.
Дардни қувдим
Умрим дарбозасидан,
Энди сарсон бўлиб
Кўчада қолди!
Айтаберсам,
Тамом бўлмас дафтарим,
Унинг ҳар бетида
Ёшим изи бор.
Эслаб қўлдан учар
Хаёл — каптарим.
Ҳар қаноти дийдам
Нурини олар.
«Отам, акам», дейди
Сирли кўз отам,
Пешонамдан ўпган
Билан тўймайди,
У саломат ҳали...
(Эҳ, қандай яхши!
Ўша борки, кўнглим
Ярим бўлмайди!)

Маро кетди...
Шамдек липиллаб ўчиб,
Кузги япроқ каби
Пириллаб кетди.
Баҳорга тўймаган
Қапалак каби,
Ўлим ногоҳондан
Чийиллаб кетди...

Севгинг ҳали борми,
Ҳаётми?— дерсан.
Севгим ҳали яшар
Кўнглимда, ўлмас!
Фақат, севгувчим йўқ.
Уни ҳам кўмдим.
Шундан бери дилим
Хаёлида маст ...
Эсларимга тушса
Йилларнинг кўйи,
Юрагимни худди
Егудек бўлар.
Борлигимда ажаб
Қалтироқ туриб,
Қиприқларим жиққа
Еш билан тўлар...
Эсламайин дейман,
Эсламай дейман,
Майиб қўлим яна
Солар эсимга.
«Бир қўлим-ку, майли,
Жонни бераман!—
Дейди,— кураш бўлса,—
Қалбим ичимдан».

ХОТИМА

Шабада болалардай
Гулзор узра шўх,
Ой фанорини
Еқди қиз-оқшом.
Яша!.. Сен келдинг,
Севгилим, Нахшон,
Сув қизи, сувсарим,
Киприжлари ўқ.
Умрингнинг эртагин
Айладим тамом.
Аммо ўзимни ҳам
Ичим чиқмади.
Ўқиганда, азиз ўқувчи,
Ундан
Оз бўлса ҳам,
Хурсанд бўлса бўлади.
Тунлардан мен анча
Хафа ҳам бўлдим.
Бир бет тўлғизмасдан
Тонг отиб қолар.
Эртагингдан ҳали
Кўпи хом қолди.
Вақти билан асл
Яралар улар.
Майли, умринг сенинг
Туганмас достон.
Езган билан ҳали
Тамом бўлмас у.
Кулма. «Шугинами?» деб
Мендан, Нахшон!
Мен ўйлаган шеърнинг
Бошгинаси бу.
Фақат чарчаб қолдим,
Мен шуни айтай,

«Шоир сўзи бу», деб,
Ёд қилиб олгин.
Агар, Ватан сенга
Яна: «Чиқ!»— деса,
Киприкларингни ҳам
Ўқ қилиб отгин!..

Ереван — Самарқанд, 1934

МУНДАРИЖА

ИБРОҲИМ ҒАФУРОВ. ЮРАК ВА МЕҲР	
ШОИРИ	5
ШЕЪРИМ	17
«ИЛҲОМИМНИНГ ВАҚТИ ИҶҚ...»	17
ЮРАК	18
ЯНА ШЕЪРИМГА	19
ДИЛИМДАДИР МАНГУГА БУТУН	20
БОҒИМ	22
КАРВОН БОРАДИ	24
НИЛ ВА РИМ	25
МОНОЛОГ	29
БОЛАЛИГИМГА	32
«ГУЛЗОР — ЧАМАН...»	32
ЕШЛИК	34
БОБОМНИНГ ФАЛСАФАСИ	36
«ЛУҒАТИМДА СЎЗИМ АНЧА КЎП...»	39
БЕГОНА	40
«ЮРГАНМИСИЗ БИРГА ОЙ БИЛАН...»	42
«ДЕНГИЗ ОИНА КАБИ ЯЛТИРАР...»	42
ИҶУЛЧИ	44
«ҲАЕТ ҲАЛИ МЕНИНГ ОЛДИМДА...»	44
«ШАФАҚ УЧАЙ ДЕБ ҚОЛДИ...»	45
«ЕДИМДАДИР УЗОҚ ШИМОЛ...»	45
«ЮР, ТОҒЛАРГА ЧИҚАЙЛИК...»	46
«ДЎСТЛАРИМ, ХАВАР ОЛИНГ...»	47
«ШИРИН БЎЛДИ ҲАЕТ ИҚЛИМИ...»	48
1870 («ЛЕНИННОМА» ПОЭМАСИНИНГ КИРИШ	
ҚИСМИ)	49
НАСИМАГА ДЕГАНИМ	51
ЮКСАЛ ОППОҒИМ	52
МЕН ҲАМ БОРАМАН	53
НАХШОН (ДОСТОН)	58

На узбекском языке

Усман Насыр

ПОИДЕМ В ГОРЫ

Стихи и поэма

Издательство «Еш гвардия», г. Ташкент — 1984.

Редактор **М. Раҳмонов**. Рассом **Б. Жалолов**.
Расмлар редактори **Ҳ. Раҳматуллаев**. Техн. редактор
Н. Мирзаева. Корректор **М. Ортиқова**.

ИБ № 1485

Босмахонага берилди 10.08.84. Босишга рухсат этилди 17.12.84.
Формати 84×108¹/₃₂. 1-босма қоғозга «Литературная» гар-
нитурода юқори босма усулида босилди. Босма листи 3,5.
Шартли босма листи 4,90. Шартли кр.-отт. 5,25. Нашр
листи 4,42. Тиражи 15 000. Буюртма № 4502. Шартнома
№ 154—83. Баҳоси 45 т.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети «Еш гвардия» нашриё-
ти. Тошкент, 700129, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон КП Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат
Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент,
«Правда Востока» кўчаси, 26